

De muzikale gezinssculptuur, een vorm van zelfreflectie?

Nele Van den Berghe

Groot PraktijkProduct: Einddocumentatie

Opleiding Creatieve Therapie, Muziek

Hogeschool Utrecht, Amersfoort

Inhoud:

- Voorwoord	p2
- Oriëntatie en vooronderzoek	p3
- Plan van Aanpak	p21
- Presentatie en Evaluatie	p31
- Procesbeschrijving	p39
- Conclusie en eventuele aanbevelingen	p42
- Bijlagen	p45

Voorwoord:

Ik ben tot het idee van dit groot praktijkproject gekomen naar aanleiding van mijn eigen ervaring met onder andere het vak supervisie in het derde jaar van de opleiding creatieve therapie op de Hogeschool Utrecht, Amersfoort.

Zelf ben ik ervan overtuigd dat de kennis die je opdoet tijdens je opleiding jou vormen tot therapeut. Maar ook wie je bent als persoon, bepaalt eigenlijk wat voor een therapeut je bent. Kent iemand zichzelf voldoende om inzicht te hebben in zijn interventies als therapeut?

Ik kwam in aanraking met de muzikale gezinssculptuur op een studiedag van de Nederlandse Vereniging van Muziektherapie. Ik merkte bij mezelf dat ik een soort van Aha-erlebnis had. Ik had toen al enkele maanden supervisie achter de rug. Omdat ik een heel rationeel persoon ben, was het in supervisie moeilijk voor mij om tot de kern van de werkinbreng te komen. De muzikale gezinssculptuur raakte bij mij echter de kern door te werken met de onmiddellijke beleving, door te werken in het moment.

Ik kreeg op het moment dat ik mijn gezin als sculptuur neerzette ook zicht op de oorzaak waarom het met die specifieke patiënt niet echt werkte in therapie. Hierdoor kwam ik op het thema overdracht en tegenoverdracht. Ik dacht dat het aan die patiënt lag, maar eigenlijk lag het aan mijn eigen voorgeschiedenis. Pas toen ik deze geschiedenis zo nadrukkelijk uitgebeeld zag en hoorde klinken, kon het kwartje vallen. Ik bedacht mij dat dit een werkvorm was die iets kan betekenen voor studenten in opleiding tot therapeut. Zeker voor studenten creatieve therapie zou deze creatieve werkvorm een meerwaarde kunnen zijn.

Van daaruit begon een idee te rijpen. Hoe komt het dat deze werkvorm niet echt bekendheid geniet? Waarom blijft de werkvorm van muzikale gezinssculpturen voornamelijk binnen de psychiatrie in de behandeling van persoonlijkheidsstoornissen hangen? Waarom wordt deze werkvorm niet ingezet met het oog op de leerervaring en wordt deze dus niet meer ontwikkelingsgericht gebruikt? Waarom wordt er binnen het vak supervisie eerder gekozen om te praten over een werkinbreng als men daarnaast bijvoorbeeld ook creatieve werkvormen kan inzetten?

Het leek me interessant om met dit idee aan de slag te gaan. Voor mezelf, voor medestudenten, maar ook voor de innovatieplannen en de verdere professionalisering van het vak creatieve therapie is dit project van belang. Het gaat om een idee dat een meerwaarde kan zijn voor de opleiding. Om dit project in de praktijk te brengen, ga ik aan de slag met een groot praktijkproject. Hieronder vindt u mijn plan van aanpak.

Dit bestaat uit twee delen waarbij het eerste deel uit het vooronderzoek bestaat en het tweede deel het effectieve plan van aanpak is.

Het eerste deel, oriëntatie en vooronderzoek, is onderverdeeld in drie hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk duidt op wat er al ontwikkeld is in relatie met mijn product. Het tweede hoofdstuk staat in het teken van een literatuurverkenning in het kader van mijn onderwerp en product. Dit hoofdstuk geeft een uitwerking van de muzikale gezinssculptuur, waar het om gaat in het vak supervisie en wat men juist bedoeld met overdracht en tegenoverdracht. Het derde en laatste hoofdstuk van het eerste deel toont de behoeftepeiling die ik heb uitgevoerd onder de vierdejaars studenten creatieve therapie op de HU Amersfoort. Het tweede deel toont het effectieve plan van aanpak.

Het onderwerp, de productomschrijving en de activiteiten worden achtereenvolgens in de verschillende hoofdstukken beschreven.

Het derde deel toont een procesbeschrijving en het vierde deel de evaluatie. Als vijfde en laatste deel volgt de conclusie en eventuele aanbevelingen.

Veel leesplezier toegewenst.

Nele Van den Berghe

Inhoudsopgave: oriëntatie en vooronderzoek

a.	Wat is er al ontwikkeld in relatie tot je product?	p4
	1. Scriptie leermuziektherapie Jon Hoeijmakers	
	2. P12: een vak in de propedeuse gericht op zelfreflectie	
b.	Literatuurverkenning naar aanleiding van je productdoel.	p5
	1. De muzikale gezinssculptuur.	p5
	1.1 Basisuitgangspunten van de systeemtheorie.	
	1.2 Communicatiepatronen en de kracht van muziek.	
	1.3 De muzikale gezinssculptuur doorheen de jaren.	
	1.3.1 De familieopstelling	
	1.3.2 De familiesculptuur	
	1.3.3 De gezinssculptuur volgens Jack Verburgt	
	1.3.3.1 Inleiding	
	1.3.3.2 De grondvorm	
	1.3.3.3 Analogie met de werkelijkheid	
	1.3.3.4 Therapeutische attitude	
	1.4 Het verschil tussen een sculptuur en een opstelling.	
	2. Waar het om draait in supervisie.	p14
	3. Overdracht en tegenoverdracht.	p15
c.	Onderzoek de behoefte voor je product.	p17
	1. Inleiding.	
	2. Behoeftetepeiling onder de huidige vierdejaars.	
	3. Behoeftetepeiling onder de huidige derdejaars.	
	4. Het project van start laten gaan?	
d.	Literatuuroverzicht	p20

A. Wat is er al ontwikkeld in relatie tot je product?

1. Scriptie leermuziektherapie (Jon Hoeijmakers)

In 1997 ging Jon Hoeijmakers met een gelijkaardige onderzoeksvraag aan de slag. Hij vroeg zich af of een vak als 'leermuziektherapie' relevant kon zijn voor de opleiding tot creatief therapeut, muziek.

Hiervoor geeft hij een uitwerking wat leermuziektherapie is en in welk onderdeel, in welk vak dit in de opleiding creatieve therapie zou passen.

Leermuziektherapie dient ertoe steeds meer tot de kern van zelfverving te komen en in het therapeutisch werken tot stabilisering en flexibilisering te komen. Men kan dit doen doormiddel van individuele muziektherapie, inter-therapie en groepsmuziektherapie. Het is de bedoeling dat de student, onder begeleiding van een muziektherapeut, ervaart wat muziektherapie voor hemzelf kan betekenen. De student krijgt binnen deze leermuziektherapie de kans om zelf flexibele en stabiliserende processen in het kader van muziektherapeutische betrekkingen te ervaren en te beleven (Decker - Voigt, 1999).

Hoeijmakers beschrijft niet duidelijk hoe hij dit ziet in de praktijk binnen de bacheloropleiding creatieve therapie op de Hogeschool Utrecht. Hij doelt op muzikale improvisaties waarbij 'eigen problemen in het therapeut-zijn' als uitgangspunt genomen worden. Dit wordt dan in de praktijk gebracht door studenten die afwisselend de rol van patiënt, therapeut of supervisor aannemen.

Hoeijmakers baseert zich hier op onder andere Töpker (1996) die zegt dat een muziektherapeut niet perfect of alleskunnend hoeft te zijn. Maar een muziektherapeut wel in kaart moet kunnen brengen wat zijn eigen bagage en mogelijkheden zijn. Hij moet als het ware een hoge mate van muzikale flexibiliteit bezitten en kunnen omgaan met begrippen zoals overdracht en tegenoverdracht.

Dit sluit nauw aan bij mijn idee van wat een muziektherapeut moet weten over zichzelf om als therapeut in het werkveld te kunnen staan en patiënten in hun proces vooruit te helpen.

De conclusie van Hoeijmakers (1997) bestond eruit dat leermuziektherapie een mooie plaats zou innemen in het vak zelfverving dat toen in het derde opleidingsjaar werd onderwezen. Door de veranderingen in het curriculum bestaat dit vak in het derde opleidingsjaar niet langer. Het is vergelijkbaar met het vak P12, dat onderwezen wordt in de propedeuse van social work voor creatieve therapiestudenten.

2. P12: een vak in de propedeuse gericht op zelfreflectie

Het vak P12 wordt onderwezen in de propedeuse in afzonderlijke mediumgroepen. Hiermee bedoel ik dat muziekstudenten enkel met muziekstudenten samenwerken en dit is ook zo voor de studenten drama en beeldend. Aangezien het een muzikale werkvorm is waarmee ik wil gaan werken, spits ik mij even toe op P12 voor CT, muziekstudenten.

In de module verkennen de studenten aan de hand van muzikale werkvormen de breedte van de toepassingsgebieden van het medium en verfijnen ze hun eigen mediumvaardigheden. Er wordt ingespeeld op de zelfverving, omdat er dicht bij de eigen persoon gebleven wordt. Zo dient de student op het einde een verslag te maken waarin zijn eigen mediumgeschiedenis wordt beschreven, hoe hij deze werkvormen beleefd heeft, etc.

Het is als het ware een zelfvervangingslijn die dicht bij de muziek blijft en het ontdekkingsproces ondersteunt. Men vindt het noodzakelijk dat de student nieuwsgierig is en open staat voor zijn eigen persoonlijke muzikale geschiedenis.

Als je de studiehandleiding doorleest, merk je dat de zelfverving voorop geplaatst wordt, maar dat de nadruk op het medium ligt en de vormgeving in dit medium. Dit merk je ook aan de deeltaken en de competenties die aan dit opleidingsonderdeel verbonden zijn. De centrale leertaak is dat je enerzijds kennis opdoet met je eigen

mogelijkheden binnen het muzikale vormgevingsproces en anderzijds met de mogelijkheden van muziek om patronen te herkennen en te beïnvloeden. Om dit te bewerkstelligen, worden met diverse improvisatietechnieken en een uitgebreid muziektherapeutisch instrumentarium situaties gecreëerd waarbinnen de verkenning van de eigen vormgeving en de reflectie op de eigen muzikale geschiedenis inzichtelijk worden gemaakt. De deeltaken die bij dit opleidingsonderdeel horen zijn als volgt:

- De vaktherapeut kent op basis van zelfervaring de eigen attitude in vormgeving en kan hierop reflecteren.
- De vaktherapeut ervaart/kent de eigen persoonlijke normeringen.

In dit opleidingsonderdeel lijkt er dus niet te worden ingegaan op de mogelijke tegenoverdracht die je met je patiënten kan ervaren op basis van je eigen geschiedenis. Dit is enerzijds te begrijpen aangezien dit opleidingsonderdeel in de propedeuse wordt gegeven en de student nog bezig is met zichzelf in het medium te leren kennen. Anderzijds is het een gemiste kans, omdat naar mijn gevoel, dit niet meer zo expliciet in de opleiding naar voor komt: zelfervaring binnen het medium en de verbinding met het werkveld. Hierbij wil ik nog even de kanttekening maken dat ik ben ingestroomd in het tweede jaar, dus dat het gemis van dit opleidingsonderdeel mijn visie kan verkleuren.

B. Literatuurverkenning naar aanleiding van je productdoel.

1. De muzikale gezinssculptuur

In dit eerste gedeelte wordt getracht om de bestaande literatuur rond muzikale gezinssculpturen weer te geven. Hiervoor wordt eerst kort ingegaan op de basisuitgangspunten van de systeemtheorie. De muzikale gezinssculptuur wordt namelijk ingedeeld onder de systeemtheorie. Vervolgens wordt het begrip communicatie kort aangestipt. De muzikale gezinssculptuur laat namelijk de communicatiepatronen binnen een systeem weerklinken. In het laatste deeltje wordt de geschiedenis van de muzikale gezinssculptuur weergegeven en de therapeutische attitude hierbij.

1.1. Basisuitgangspunten van de systeemtheorie.

In het Palet van de Psychologie geeft Rigter (1998) een mooie samenvatting van enkele basisuitgangspunten van de systeemtheorie. Omdat de muzikale gezinssculptuur wordt geplaatst binnen het systemische denken, worden hier enkele basisuitgangspunten van de systeemtheorie aangehaald die ook binnen de muzikale gezinssculptuur zichtbaar worden.

- De systeemtheorie is een manier van denken die in verschillende wetenschappen toegepast kan worden.
- De systeemtheorie heeft minder interesse in onderdelen – maar verwaarloost deze niet - en meer interesse in grote gehelen. Men kijkt naar een gezin en niet zozeer naar een individu.
- Het object wordt niet gezien als op zichzelf staand, maar staat in wisselwerking met zijn omgeving. Men spreekt van een open systeem.
- Een eigenschap van een object wordt niet zozeer gezien als eigen aan het object, maar wordt opgevat als eigenschap die het aan de omgeving ontleent.
- De eigenschappen van een geheel worden wel wederzijds beïnvloed maar niet bepaald door de kenmerken van de onderdelen. Dit komt overeen met het uitgangspunt uit de gestaltpsychologie: Het geheel is meer dan de som der delen. Ook Dettmer beschrijft dit uitgangspunt binnen de muzikale gezinssculpturen (zie verder: muzikale gezinssculptuur, Dettmer).

1.2. Communicatiepatronen en de kracht van muziek.

Er is al veel geschreven omtrent communicatie. Het wezenlijke van communicatie bestaat uit het uitzenden en ontvangen van een boodschap. Om te kunnen spreken van communicatie hebben we dus een zender en een ontvanger nodig en een boodschap.

Watzlawick (1978) heeft al heel vroeg zijn communicatie als interactie theorie neergeschreven. Zo beschreef hij in 1970 al dat alle gedrag communicatie is. Zelfs als je niet wil communiceren, ben je aan het communiceren. Watzlawick heeft verder de boodschap opgedeeld in een inhoudsniveau (het digitale aspect van communicatie) en een betrekkingniveau (het analoge aspect van communicatie). Het inhoudsniveau bevat informatie over feiten of opvatting, het betrekkingniveau bevat informatie over de relatie tussen de twee communicerende mensen (Rigter, 2004).

Ook Heimlich (geciteerd in Bruscia, 1987) spreekt in zijn preverbale therapie over het betrekkingniveau. Hij legt hier de link naar de muziek. Muziek heeft enkele paraverbale eigenschappen, denk bijvoorbeeld aan de klank, de beweging en de dynamiek die het spreken vergezellen en zo de inhoud van de communicatie van een expressieve lading voorzien. De expressieve lading, de 'muziek' die woorden vergezelt noemt men dus het

analoge aspect, het betrekkingaspect van de communicatie.

Het is net die expressieve lading die het mogelijk maakt voor ouders om met zeer jonge kinderen, die nog geen taal voor handen hebben, te communiceren (Stern, 1985/2000).

We veronderstellen dat de muziek deze preverbale relaties en het betrekkingniveau kan blootleggen binnen en gezinssysteem. Veel muziektherapeutische werkvormen zijn verder gegaan op de opvattingen van Stern. Denk bijvoorbeeld aan Fritz Hegi die vanuit Stern zijn componententheorie heeft opgezet. Hier verder op ingaan, zou ons te ver leiden. Maar er wordt dus aangetoond dat in interactie met anderen, heel wat gebeurd en heel wat fout kan lopen.

In het handboek muziektherapie verklaren Vink-Brouwer en Verburgt (2006) dat wanneer men regelmatig met mensen verkeert, er vaste communicatiepatronen ontstaan, vaste betrekkingen tussen de deelnemers. Deze vaste communicatiepatronen kunnen door een muzikale gezinssculptuur opnieuw in beweging gebracht worden. Bij een muzikale improvisatie komt dus vooral het betrekkingaspect van de relatie - hoe communiceert iemand, los van de inhoud - naar voren. De communicatieve patronen worden in de muziek hoorbaar, zichtbaar en beïnvloedbaar.

1.3. De muzikale gezinssculptuur doorheen de jaren

In 1.3 komt achtereenvolgens de familieopstelling van Hellinger aan bod, de familiesculptuur van Dettmer en als laatste wordt de gezinssculptuur van Verburgt besproken, die ook gebruikt wordt in het project.

1.3.1. De familieopstelling (Bert Hellinger en Tonius Timmerman)

Wanneer we terugkijken naar hoe de muzikale gezinssculptuur is ontstaan, dienen we de familieopstellingen te beschrijven. Deze werden onder andere door Bert Hellinger (2003) beschreven en worden gebruikt binnen het systemische denken. Hellinger raakte geïnspireerd door een werkvorm die nu nog steeds frequent gebruikt wordt, namelijk de psychodrama van Jacob Moreno.

Het kenmerkende voor deze therapiemethode van Bert Hellinger (Blaser, 2002) is dat een opstelling maar dertig tot zestig minuten duurt en zeer veel in beweging kan zetten.

Iedereen is deel van een familiesysteem, of je dit nu wilt of niet. En iedereen draagt een beeld van dit systeem in zich mee, zonder zich daarvan bewust te zijn. Dit innerlijke beeld wordt bij een familieopstelling driedimensionaal zichtbaar gemaakt.

Bij een familieopstelling kiest de patiënt (of hoofdpersoon) personen uit de groep om de leden van zijn familie te representeren. De hoofdpersoon plaatst deze representanten in de ruimte zodat hun onderlinge positie overeenkomen met het gevoel dat de hoofdpersoon heeft als het over zijn familie gaat. Deze representanten vormen dus als het ware een levend model van het relatiesysteem en communicatiesysteem van de familie.

Het veruiterlijken van het innerlijk beeld van de hoofdpersoon kan interessant zijn aangezien het kan leiden tot nieuwe inzichten en veranderingen (Hellinger 2003).

Blaser (2002) gaat hierop verder door te zeggen dat, indien het beeld dat we meedragen van ons systeem een ongunstig beeld is, dit doorwerkt op ons dagelijks doen en laten en het dus een grote invloed heeft op ons leven.

Door de werkelijkheid te benoemen, de plaats en de blikrichting van de representanten te wijzigen, zodanig dat eenieder met zijn nieuwe plaats binnen het systeem tevreden is, ontstaat volgens Hellinger (2003) een helende, krachtgevende weergave van de familie van de hoofdpersoon.

De vertegenwoordigers van de familieleden van de hoofdpersoon voelen op hun gegeven plaats hoe het de persoon in kwestie gaat, wat deze voelt, denkt en ervaart (Blaser, 2002). Het blijkt dat tijdens een opstelling een kennisoverdracht plaatsvindt tussen de familie van afkomst of de gekozen familie en de plaatsvervangers, ongeacht de plek, de tijd, de therapeut en de representanten. Tot nu toe bestaat er geen verklaring voor dit fenomeen. Bert Hellinger (2003) zelf weigert over dit fenomeen te speculeren en zegt: "Ik weet niet hoe ik dit fenomeen kan verklaren, maar ik zie dat het bestaat en ik maak er gebruik van".

Dit verschijnsel, dat keer op keer optreedt, wordt met de term 'het wetende veld' aangeduid.

Bij de familieopstellingen volgens Hellinger wordt dikwijls verscheidene generaties teruggegaan, ook overleden familieleden, buitengesloten bloedverwanten, etc. nemen volgens Hellinger een belangrijke plaats in, in de familieopstelling.

In de transcripties (casussen) die Hellinger (2003) beschrijft in zijn boek, valt het op hoe sturend de therapeut aanwezig is in het verhaal. Het is de therapeut die bepaalt wat de vervolgstappen zijn voor de patiënt, wat hij zou moeten voelen of denken, wat hij letterlijk tegen bepaalde personen moet zeggen, wat de juiste oplossing is als het ware. Deze therapeutische attitude maakt het voor mij moeilijk om deze werkvorm zoals Hellinger (2003) ze beschrijft toe te passen binnen supervisie om te komen tot zelfreflectie. Het is namelijk de reflectie van de therapeut, waar de hoofdpersoon blindelings moet op vertrouwen en niet zijn eigen reflectie.

Hellinger heeft door zijn therapiemethode echter een belangrijke verschuiving te weeg gebracht in ons wereldbeeld. De richting van de informatieoverdracht vindt bij de familieopstelling van buiten naar binnen plaats. De patiënt ontvangt tijdens een opstelling informatie. De nieuwe informatie, of de informatie die jaren verloren is geweest, wordt vervolgens door 'het wetende veld' gegeven, of teruggegeven en draagt bij tot de helende werking van een familieopstelling.

Er vindt niet alleen (emotionele) overdracht plaats tussen de plaatsvervanger en de gerepresenteerde persoon, maar ook binnen de familie tussen allang overleden, groot- en overgrootouders en hun kleinkinderen.

Timmerman (2003) heeft de concepten van Hellinger verder uitgewerkt en er een muzikale variant voor ontwikkeld en beschreven. Het proces dat Hellinger (2003) beschrijft wordt dus in grote mate gevolgd, enkel wordt bij Timmerman in eerste instantie de opstelling met muziekinstrumenten gemaakt, in plaats van met personen. Vervolgens wordt op de muziekinstrumenten door de 'Stellvertreter' (de plaatsvervanger) gespeeld. Hierdoor worden de krachten die in het systeem werken en de aanwezige communicatiepatronen (vooral hun betrekkningsniveau) ook hoorbaar.

1.3.2. De familiesculptuur (Barbara Dettmer en Jack Verbugt)

De sculptuur is een vorm van systeemtherapie, ontwikkeld in de jaren '50 in Amerika. Voornamelijk Virginia Satir (1916-1988)¹ heeft deze therapievorm ontwikkeld. In deze uiteindelijke therapievorm worden relaties symbolisch weergegeven waarbij uiteenlopende creatieve technieken kunnen worden ingezet zoals afbeeldingen, figuren, tekeningen, ... Niet alleen de ruimtelijke opstelling, maar dus ook de kleur en de klank hebben een betekenis.

Barbara Dettmer (1999) beschrijft in haar artikel de meerwaarde van het gebruik van de klank, de muziek binnen de familiesculptuur. Zij spreekt over een individueel 'emergentieniveau'. Hierbij zorgt het samenvoegen van de verscheidene delen voor een geheel dat meer is dan de som der delen. Wanneer Dettmer (1999) dit beschrijft, duidt zij op de meerwaarde van de muziek. De muzikale improvisatie bestaat volgens Hegi (1986) namelijk uit verscheidene componenten (toon, klank, ritme en dynamiek). Deze componenten hebben de eigenschap ordenend te werken. Binnen een muzikale improvisatie kan men zich dus voorstellen dat deze componenten elkaar in evenwicht houden en er een zekere regelmaat ontstaat, die zorgt voor een muzikale structuur. Deze componenten ordenen zich echter op een persoonspecifieke wijze, volgens Dettmer (1999),

¹ Informatie over Virginia Satir. (http://nl.wikipedia.org/wiki/Virginia_Satir.)

zodat een bijzonder individueel emergentieniveau ontstaat. Dit zorgt ervoor dat elke muzikale gezinssculptuur als het ware uniek is.

De meerwaarde van een 'muzikale' familiesculptuur ligt hem ook in het volgende: "Het geheel is meer dan de som der delen", een basisuitgangspunt van de systeemtheorie. Wanneer men regelmatig met mensen verkeert, ontstaan er vaste communicatiepatronen, vaste betrekkingen tussen deze personen. Het beeld van je gezin neerzetten, zorgt voor nieuwe inzichten en kan je als het ware met de neus op de feiten drukken. Maar wanneer dit systeem vervolgens in een muzikale improvisatie wordt verklankt, wordt ook het communicatiesysteem en het relatiesysteem binnen het opgestelde gezin hoorbaar. Men kan het gedrag of het symptoom van een persoon slechts begrijpen binnen de context van die patronen en het systeem waar ze uit voorkomen. De muzikale improvisatie zorgt voor nieuwe inzichten en verandering. De muziek kan er voor zorgen dat een vaststaand beeld vervolgens opnieuw in beweging wordt gezet, doordat er bij nieuwe inzichten vaak ook een gedragsverandering optreedt.

Barbara Dettmer beschrijft ook de rol van de therapeut. Hier zit een verschil met de opstellingen: bij een sculptuur is de rol van de therapeut vooral stimulerend, ondersteunend en faciliterend. De focus ligt op de individuele patiënt

1.3.3. De gezinssculptuur als werkvorm volgens Jack Verbugt

1.3.3.1. Inleiding

In psychopraxis bespreekt Verbugt (2008) voor de eerste keer zijn werkvorm: de muzikale gezinssculptuur. Hij schrijft hierin dat "de gezinssculptuur een vorm is van muziektherapie, waarbij met behulp van instrumenten, een persoon een beeld van het gezin neerzet dat weergeeft hoe die persoon de betrekkingen binnen zijn of haar gezin waarneemt en beleeft". Dit komt dus overeen met Hellinger die een opstelling neerzet naar het innerlijke beeld van de hoofdpersoon, alleen worden hierbij muziekinstrumenten gebruikt. Verbugt (2007) schrijft in zijn inleiding dat hij de mosterd haalde bij Dettmer, na een driedaagse vorming in Duitsland. Voor Verbugt is dit de definitie van een muzikale gezinssculptuur:

"Met instrumenten zet een persoon een beeld van het gezin neer. Als mensen vanuit dat beeld op die instrumenten gaan spelen, ontstaan er interactiepatronen en belevingen, die de persoon herkent vanuit het eigen verleden. Het beeld en het spel vormen de basis voor nieuwe inzichten, persoonlijke groei en concrete veranderingen."

1.3.3.2. De grondvorm

Verbugt beschrijft de grondvorm in verschillende punten. Deze punten worden ondergebracht in verschillende stappen. Omdat deze als een vaste werkvorm worden aangebracht zijn deze letterlijk overgenomen uit het artikel (2008) en uit zijn boek (2007):

Stap 1: Het maken van de gezinssculptuur

Punt 1:

De therapeut nodigt de hoofdpersoon uit om op te staan. De medecliënten maken de kring zo groot mogelijk en observeren.

Punt 2:

De therapeut staat zelf ook op. De aandacht is nu gericht op de hoofdpersoon en de therapeut.

Punt 3:

De therapeut nodigt de hoofdpersoon uit instrumenten te zoeken die passen bij de verschillende gezinsleden. In beginsel kunnen alle aanwezige instrumenten gebruikt worden. De therapeut kan helpen met vragen en aanwijzingen zoals:

‘Uit welke personen bestaat het gezin?’, ‘Is er een gezinslid bij wie je een bepaald instrument vindt passen?’, ‘Kijk maar rustig rond’, ...

Punt 4:

De hoofdpersoon plaatst de instrumenten ten opzichte van elkaar in de ruimte. Dit gebeurt op gevoel/intuïtie zoals de cliënt de verhoudingen ziet of ervaart (dichtbij, veraf, staand, liggend, op een rij etc.). Op deze wijze ontstaat een beeld van het gezin, een sculptuur.

Stap 2: De indrukken van de andere groepsleden

Punt 5:

Nu mag de groep haar gedachten en fantasieën bij het beeld de vrije loop laten. De therapeut geeft aan dat iedereen alles mag zeggen, zolang hij of zij zich realiseert dat het gaat om de eigen gedachten bij het beeld. De hoofdpersoon luistert: zijn er bepaalde zaken herkenbaar, verrassend of juist heel anders?

Stap 3: De improvisatie

Punt 6:

De hoofdpersoon nodigt groepsleden uit om de rol van een van de gezinsleden op zich te nemen en plaats te nemen bij het instrument. Hierbij is het belangrijk om de sculptuur intact te laten. De cliënt kan zijn eigen positie in het spel innemen of er juist voor kiezen een ander die rol te laten spelen, zodat hij naar het geheel kan kijken en luisteren. Doorgaans lijkt het voor de cliënt beter om deze om de eerste keer nog niet mee te spelen.

Punt 7:

Het ‘gezin’ krijgt de opdracht te improviseren (samen te spelen) zonder verdere afspraken. De cliënt kan bepalen wanneer het spel stopt.

Punt 8:

Na het spel wordt ieder ‘gezinslid’ gevraagd wat er in hem omging tijdens het spel. Ook de toeschouwers kunnen vertellen wat ze ervaren hebben.

Stap 4: De afsluiting

Punt 9:

De ‘gezinsleden’ maken zich los van hun rol en iedereen krijgt de gelegenheid nog iets te zeggen. De hoofdpersoon heeft het slotwoord.

1.3.3.3. Analogie met de werkelijkheid.

De analogie tussen de muziek en de werkelijkheid is binnen de muzikale gezinssculptuur zeer groot. De cliënt herkent in het muzikale spel vaak wat de gezinsleden in werkelijkheid doen, niet enkel de soorten communicatie, maar ook de irritatie voor een bepaald gezinslid komt over. Om dit even te illustreren, kan ik een voorbeeld aanhalen uit mijn eigen muzikale gezinssculptuur.

Met mijn tweejaar jongere zus botert het niet altijd. In mijn muzikale gezinssculptuur ervoer de persoon die mijn rol vertolkte in het muzikale spel een irritatie naar het muzikale spel van deze zus. Er is in de muzikale sculptuur dus een duidelijke overeenkomst tussen de interactie in de muziek en de werkelijke situatie.

Dit kunnen we verklaren door twee belangrijke elementen. Enerzijds is er de keuze van het instrument. De grootte, de klank, de hardheid, etc. van instrumenten is belangrijk en in de keuze voor dat bepaalde instrument wordt met al deze factoren rekening gehouden door de hoofdpersoon. Zo zal iemand met een sambabal zich wellicht machtelozer voelen dan iemand die een grote pauk krijgt toegewezen.

Anderzijds is er nog de plaatsing van het instrument. Staan de instrumenten dicht tegen elkaar, staat een instrument geïsoleerd, ligt het op de grond of ligt het juist op een verhoog, staat een instrument centraal in het beeld, etc.

Ik zal dit even illustreren met een voorbeeld dat ik zelf ervaren heb tijdens onze tweedaagse vorming in Gent begin januari. Er lagen drie instrumenten op een rij en het instrument dat ik toebedeeld kreeg, lag tegenover het tweede instrument.

Muzikale gezinssculptuur neergezet tijdens een tweedaagse vorming in Gent

(9 - 10 januari 2011)

Door de plaatsing van deze instrumenten kreeg ik bij het spelen het gevoel dat ik op alle drie de anderen moest letten. Dit ging echter heel moeizaam omdat ik zo dicht bij hen zat en mij voortdurend moest draaien qua positie. Hierdoor kreeg ik naar mijn gevoel voor mezelf en mijn eigen muzikaal spel geen ruimte.

Dit was voor de hoofdpersoon heel kenmerkend voor zijn gezin. De vader die probeert met iedereen te communiceren, maar weinig eigenheid aan de dag kan leggen. Je ervaart dus in de muziek, wat in werkelijkheid gebeurt.

1.3.3.4. Therapeutische attitude binnen de muzikale gezinssculptuur

Zoals reeds hierboven beschreven is de therapeutische attitude binnen een sculptuur of binnen een opstelling heel verschillend.

Binnen een sculptuur is de rol van de therapeut ondersteunend, volgend, stimulerend, losmakend en faciliterend. Het is de bedoeling dat de therapeut goed observeert: wat heeft de hoofdpersoon nodig? Wat wil hij of zij? Kan ik helpen of is het juist noodzakelijk dat ik mij eerder op de achtergrond hou?

De therapeut kan zijn associaties en fantasieën uitspreken, zo opent hij nieuwe perspectieven, maar hij dient steeds oog te hebben voor het feit dat het zijn fantasieën zijn. De therapeut moet er dus eigenlijk voor zorgen dat de hoofdpersoon zich vrij voelt om op te pakken wat hij kan gebruiken en te laten liggen wat hij niet van toepassing acht. Een belangrijk punt om dit te kunnen verwezenlijken is volgens Verburt (2007) dat de therapeut geen eigen agenda mag hebben. Hiermee doelt Verburt op de therapeutische attitude. Hij zegt het volgende: "De therapeut bewaakt de vorm, kan stimuleren, verduidelijken, steunen, vragen stellen, maar alles wat hij doet staat in dienst van de hoofdpersoon die zijn weg zoekt. Hij stelt zich open voor de weg die de

hoofdpersoon kiest. Dit vraagt zelfvertrouwen, ervaring en loslaten van de eigen gedachten over wat goed of nodig zou zijn.”

Het is dus belangrijk dat als de hoofdpersoon iets anders wil doen dan dat wat de therapeut wenselijk vond of nodig acht, wat saai of zinloos lijkt, iets wat misschien het tijdschema in de war brengt, etc. hij zijn eigen weg kan gaan. Om dit te kunnen als therapeut benadrukt Verburgt (2007) het belang van workshops en oefensessies voor therapeuten alvorens zelf een gezinssculptuur te begeleiden.

1.3.4. Het verschil tussen een opstelling en een sculptuur.

In het werken met het familiesysteem zijn er doorheen de jaren dus twee concepten ontwikkeld die van belang kunnen zijn voor de muziektherapie: de (familie)opstelling en de (familie)sculptuur. Het uitgangspunt van beiden is gelijk. Zo laten ze allebei het innerlijk beeld dat iemand van zijn of haar familie heeft door middel van voorwerpen of personen in de ruimte neerzetten. Het veruiterlijken van dit innerlijk beeld kan heel wat in beweging brengen. Zo kan dit leiden tot nieuwe inzichten, tot het begin van een acceptatieproces of (gedrags)veranderingen. De muzikale gezinssculptuur voegt daar als het ware een nieuwe dimensie aan toe door dit systeem tot klinken te brengen (Smeijsters, 2006).

Maar het verschil tussen beide ligt niet in het gebruik van de muziekinstrumenten of de voorwerpen. Het verschil tussen beiden is ten eerste merkbaar in de therapeutische attitude. Een opstelling en het samenspel verschillen namelijk in de praktijk niet zoveel van de familiesculptuur. Wat wel verschilt, is de interpretatie van het gespeelde en de rol van de therapeut hierin.

Bij de familiesculptuur staat eigenlijk de ervaring en de betekenisgeving van de patiënt centraal. Bij een familieopstelling staat echter het inzicht van de therapeut centraal.

De therapeut ziet en hoort wat er binnen de opstelling aan de hand is. De therapeut is als het ware de professional die jou als patiënt toont waar het probleem zit. Het is de therapeut die zaken verandert en zo aangeeft welke weg naar de oplossing voert. De patiënt dient de therapeut als het ware onvoorwaardelijk te geloven en dus te vertrouwen in zijn oordeel.

Bij de familiesculpturen staat de therapeut ten dienste van de patiënt, hij blijft oog hebben voor zijn veiligheid en die van de andere groepsleden. Maar het is de patiënt die bepaalt hoe ver er wordt gegaan, wat er wordt veranderd, welke relaties hij wil horen klinken, etc. De therapeut is er om het proces te bewaken en te zorgen dat de patiënt dicht bij de beleving blijft. Zo komt de patiënt tot eigen inzichten en teert hij niet op de inzichten van de therapeut.

Verder beschrijft Verburgt (2007) nog twee grote verschillen. Zo is er een verschil in de relatie tussen cliënt en therapeut. Een opstelling is een eenmalig gebeuren naar aanleiding van een probleem dat de cliënt aanbrengt. De cliënt maakt eenmalig gebruik van de expertise van de therapeut maar gaat verder zijn eigen weg, zonder verdere bemoeienis van deze therapeut. Bij een sculptuur is het mogelijk dat het om een eenmalig contact gaat. Maar doorgaans gaat de cliënt samen met de therapeut terugkijken en zoeken naar een goed vervolg. Dit is zeker het geval binnen hulpverleningsrelaties. Cliënt en therapeut gaan als het ware een samenwerkingsrelatie aan.

Een laatste verschil ligt volgens Verburgt (2007) in de focus op verleden, heden en toekomst. Binnen een opstelling focust men op het verleden. De oplossing van het probleem ligt volgens Hellinger in het oplossen van onbewuste complicaties die ontstaan zijn in het verleden, in de eigen familiehistorie. De cliënt zal achteraf beter kunnen functioneren.

Bij een sculptuur ligt de focus op het heden en zodoende ook op de toekomst. Wanneer we het heden op een andere manier gaan benaderen, zal men ook op een andere manier naar de toekomst kijken. Barbara Dettmer verklaart, conform de gedachtegang van de ‘Lösungsorientierte Systemtherapie’, dat het niet gaat om het

zoeken naar oorzaken of problemen, maar dat men oplossingsgericht moet kijken. Hierdoor komt de focus op het heden en op de toekomst te liggen.

2. Waar het om draait in supervisie.

‘Supervisie heeft als doel een leerproces op gang te brengen waarin het zelfstandig functioneren vanuit de samenhang denken, voelen, willen en handelen zich kan ontwikkelen ten opzichte van de persoon, de werksituatie en het beroep.’ (studiehandleiding voor supervisie, creatieve therapie (opleidingsjaar 3), studiejaar 2010-2011)

In supervisie draait het dus om het effectief leren inzetten van de eigen persoon. In creatieve therapie gebeurt dit onder andere in relatie tot patiënten en collega's.

In supervisie worden ervaringen van op stage of van binnen de supervisie zelf ingebracht en met elkaar gedeeld. Hierdoor wordt het door de supervisanten mogelijk meer inzicht te krijgen in de eigen persoonlijkheid en dit in relatie met de beroepsuitoefening.

In supervisie staan dus de eigen leerthema's voorop. Enkele doelen die men beoogt te bereiken met het studieonderdeel binnen de opleiding zijn:

- Werkvragen kunnen omzetten naar eigen persoonlijke leerthema's.
- Eigen leerthema's kunnen formuleren op basis van reflecties op de werkinbreng, de beroepskwalificatielijst en de beroepshoudinglijst.
- Leerthema's kunnen benoemen en hierop kunnen reflecteren.
- Leerthema's kunnen bewerken tot persoonlijke beroepscompetenties.

De studieactiviteiten binnen supervisie zijn verspreid over het hele derde opleidingsjaar. Elke periode wordt er aan een verschillend kernthema gewerkt.

Periode	Kernthema Supervisie	Kernthema in verband met samenwerking
Periode 3 A	Reflecteren en Problematiseren: Van werkvraag naar leerthema	Samenwerken: Werkvragen oplossen
Periode 3 B	Problematiseren en Generaliseren: Zelfsturend professioneel leren - van de werkuitvoering met patiënten - van samenwerking in team	Samenwerken: Werkvragen oplossen
Periode 3 C	Problematiseren en Generaliseren: Professioneel benaderen van communicatie en relatie op micro-, meso- en macroniveau.	Samenwerken: Werkvragen oplossen
Periode 3 D	Van Reflecteren naar Evalueren: Afronding en Rode draad t.a.v. eigen professionele ontwikkeling	Samenwerken: Reflectie in de zelfstandige beroepsuitvoering

Als we kijken naar de kernthema's supervisie bij elke periode, zou het werken met muzikale gezinssculpturen misschien het beste passen in periode 3A. Hierin gaat men namelijk na waarvan men leerthema's moet maken. In deze periode kan men dus nagaan of men van zijn eigen voorgeschiedenis een leerthema dient te maken omdat dit nog doorwerkt in hoe men in het werkveld staat. Een muzikale gezinssculptuur zou dit aan het licht kunnen brengen of helpen om hier zicht op te krijgen.

Dit project is uitgevoerd in periode 3C. Het kernthema binnen supervisie is dan de communicatie en relatie op elk niveau. Ook hierin kan de werkvorm muzikale gezinssculpturen een betekenisvolle functie hebben, omdat deze werkvorm in eerste instantie de communicatiepatronen en het betrekkningsniveau van de boodschappen in het gezin van herkomst toont. Verder heeft het behoefte onderzoek aangetoond dat studenten zich in hun supervisiegroep veilig genoeg moeten voelen om rond hun gezin van herkomst te werken. Het project is ook daarom in periode C geplaatst.

3. Overdracht en tegenoverdracht.

Overdracht en tegenoverdracht zijn begrippen die oorspronkelijk door Sigmund Freud (1856-1939)² ontwikkeld zijn. Freud merkte bij patiënten die bij hem in psychoanalyse waren dat zij hem eigenschappen toeschreven en gevoelens koesterden ten opzichte van hem, die eigenlijk behoren aan belangrijke personen van vroeger. Dit kon zowel positief (vb. ongegronde verliefdheid) als negatief (vb. onverdiende agressie) zijn. Hij noemde dit overdracht.

Later merkte Freud dat niet alleen de patiënt, maar ook de therapeut zelf dergelijke projecties maakte. Ook de therapeut ging ten opzichte van de patiënt bepaalde gevoelens koesteren, die niets te zien hadden met het gedrag of de verhalen van de patiënt, maar die meer verband hielden met de eigen emotionele en psychologische voorgeschiedenis van de therapeut. In het begin dacht Freud dat deze gevoelens een reactie vormden op de overdracht van de patiënt. Hij noemde dit dan ook tegenoverdracht. Later beseftte hij dat het voorkomen en de mededelingen van de patiënt wel degelijk een rol spelen, maar dat de tegenoverdracht vooral verklaard moet worden vanuit de psyche van de therapeut.

Van Delft (2004) beschrijft in haar boek verscheidene uitgangskaders omtrent overdracht en tegenoverdracht. Zo begint zij bij de psychoanalyse en Freud, maar haalt zij ook meer hedendaagse kaders aan, zoals de Transactionele Analyse. Zij geeft naast de theorie ook steeds enkele voorbeelden. Hierin zitten veel herkenbare situaties die ik op stage tegenkwam, maar ook nu in het werkveld vaak tegenkom.

Het belangrijkste voor van Delft is dat de therapeut de overdrachtsgevoelens van de cliënt kan herkennen en zich bewust is van zijn eigen mogelijke tegenoverdracht. De therapeut dient dus bereid te zijn, zijn eigen gevoelens en gedrag te onderzoeken, want zijn reactie op de overdracht van de cliënt of zijn eigen tegenoverdracht beïnvloeden de actuele therapierelatie. Ook de therapeut moet dus de eigen gevoelens durven en kunnen (h)erkennen wil de samenwerking optimaal kunnen verlopen.

Daisy Varewyck (2010) beschrijft in haar artikel een therapiesituatie waarin de tegenoverdracht vanuit een eigen verlangen ontstond. Zij grijpt een citaat van Verhaeghe (2005) aan: “ De abstinente houding betekent dat de therapeut niet meegaat in de rol die de patiënt van hem verwacht, een rol waarlangs die patiënt bovendien een aantal oude zekerheden en dus ‘bevredigingen’ terugvindt. Slechts vanuit een welwillende niet-meespelen kan de bestaande structuur duidelijk worden en dit zowel voor de patiënt als voor de therapeut.”

De therapeut mag dus niet zijn wat de patiënt van hem wil maken, en omgekeerd. Varewyck beschreef in haar artikel hoe zij samenviel in het muzikaal spel met de patiënt, op vocaal vlak. Dit kwam niet uit overdracht, van de patiënt uit, maar uit een eigen verlangen, vanuit de tegenoverdracht dus. Pas door hierover in een supervisiesituatie (zes maanden later) te spreken en dit kenbaar te maken, kon zij dit verlangen plaatsen.

Ik wil met dit voorbeeld duiden dat je eigen geschiedenis die je meedraagt belangrijk is voor de (tegen)overdrachtsverschijnselen die kunnen ontstaan binnen een therapiesituatie. Erover praten en dit doorwerken is belangrijk voor patiënten. Het is je taak als therapeut om zich te hebben op je valkuilen, dit om aan het doel van (muziek)therapie niet voorbij te gaan.

Ik zeg niet dat als je bewust bent van je eigen valkuilen dat er geen tegenoverdracht meer zal optreden binnen een therapiesituatie. Dit is haast niet te vermijden. Maar een therapeut die zich bewust is van zijn tegenoverdracht, kan geraakt worden door opmerkingen van een patiënt, maar hij zal er zich niet door laten (mis)leiden!

Wanneer een therapeut reageert vanuit een eigen gevoel van gekwetstheid, vanuit tegenoverdracht, verliest deze zijn professionaliteit. De therapeut reageert volgens van Delft dan niet langer met een open oog voor wat de cliënt nodig heeft, maar verliest zich in zijn eigen kwetsbaarheid. Hierdoor verliest hij ook het zicht op wat de cliënt drijft tot dit gedrag.

² Informatie omtrent Sigmund Freud: http://nl.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud.

De therapeut die zich bewust is van zijn tegenoverdrachtsgevoelens kan dus nog steeds geraakt worden door opmerkingen van de cliënt, maar kan hier verder mee werken. Hij kan zich bijvoorbeeld realiseren dat die patiënt hem aan zijn vader doet denken, maar niet zijn vader is. Hij kan vervolgens zich afvragen wat de cliënt bedoeld met die opmerking en het therapeutisch proces kan verder gezet worden.

Indien de therapeut antwoord uit een zekere gekwetstheid kan hij reageren zoals de patiënt al jaren gewoon is, waardoor de overdracht opnieuw bevestigd wordt en dit niet in beweging gezet kan worden.

Wat de therapeut zou moeten doen, is zich bewust zijn van zijn eigen tegenoverdracht en vervolgens het gedrag van de cliënt spiegelen. Zo wordt het gedrag voor de cliënt herkenbaar gemaakt, en wordt dit ook werkbaar gemaakt.

Ik ben ervan overtuigd dat hetzelfde gebeurt met een muzikale gezinssculptuur. Er wordt een beeld neergezet van je gezin en je eigen interpretaties van je gezin van herkomst worden aan jou gespiegeld. Hierdoor wordt dit herkenbaar gemaakt en ook werkbaar gemaakt. Een verdere doorwerking hiervan kan een duidelijk beeld scheppen op de tegenoverdracht die je met bepaalde patiënten kan ervaren.

C. Behoeftte Onderzoek voor je product

1. Inleiding: de vragenlijst

Ik heb een behoeftepeiling uitgevoerd onder de vierdejaars aan de hand van een vragenlijst, die verspreid werd via e-mail. De vragenlijst (zie bijlage 1) bestond uit 11 open vragen onderverdeeld in drie categorieën: vragen omtrent supervisie, vragen omtrent creatieve werkvormen binnen supervisie, vragen specifiek gericht op de muzikale gezinssculptuur.

Wanneer de eerste vragenlijsten ingevuld bij mij kwamen, merkte ik een enthousiasme van de vierdejaars voor dit onderzoek. Ik heb deze vragenlijst vervolgens aangepast en ook verspreid via e-mail onder de derdejaars. Dit was voor mij een meerwaarde omdat zij in dit proces zitten. Zij hebben dus een andere kijk op supervisie dan de vierdejaars. Daarbij komt dat ik kon vragen of zij wilden meewerken aan het onderzoek.

De resultaten van deze behoeftepeiling zijn veelzeggend. Ik zal eerst de resultaten van de vierdejaars bespreken en vervolgens van de derdejaars.

2. Resultaten vierdejaars

11 vierdejaars hebben de vragenlijst beantwoord, waarvan 4 muziekstudenten, 4 dramastudenten en 3 beeldend studenten. Ik verwacht dat komende weken nog meer vragenlijsten zullen binnenlopen, aangezien de vierdejaars nu druk zijn met het opstarten van hun eigen PO/PP. Ondanks het beperkte aantal studenten dat geantwoord heeft (11/48 of 23% van de vierdejaars) is het wel mooi verdeeld over de verschillende media.

Bij de vragen rond supervisie waren alle studenten het unaniem eens over het feit dat je een zicht moet hebben op je eigen kwaliteiten en valkuilen om als therapeut in het werkveld te kunnen staan. Je hebt inzicht nodig in jezelf om bewust de kwaliteiten in te zetten en de valkuilen te kunnen ondervangen. Iemand sprak ook over overdracht en tegenoverdracht. En een paar studenten antwoorden dat je jezelf moet kennen om anderen te kunnen helpen.

Er werd gevraagd of studenten het moeilijk vonden om leervragen te bedenken. 8 van de 11 vonden dit niet moeilijk omdat zij aangeven dat zij goede begeleiding en feedback van hun groepje kregen. 3 vonden het moeilijk om met persoonlijke leervragen te komen, in plaats van praktische inbrengen. Hier haalde ook een student aan dat hij het meeste geleerd had van de persoonlijke inbrengen, maar dat deze vaak moeilijker waren dan de praktische inbrengen.

Omtrent creatieve werkvormen binnen supervisie zijn alle studenten het eens. Dit zou een meerwaarde zijn, als ook het praten over de inbrengen niet zou verdwijnen.

Een student gaf aan dat het voor creatieve therapie studenten misschien niet de uitgelezen manier is om aan persoonlijke thema's te werken, omdat zij ook in het werkveld met creatieve werkvormen rond thema's zullen werken. Een andere student zou persoonlijke thema's minder eng vinden, als dit via een medium zou aangebracht worden.

Slechts enkele studenten hebben ervaring met creatieve werkvormen binnen supervisie. Zij geven aan dat de docent er zich enerzijds prettig bij moet voelen en anderzijds dat het dikwijls een andere invalshoek teweeg bracht, als een 'eye-opener'. De grootste meerwaarde is dat je je bewust wordt van persoonlijke thema's en dat het helpt om zaken die moeilijk onder worden te brengen zijn, te begrijpen.

De studenten zijn verdeeld of ze met hun eigen medium aan de slag willen, of dat dit net een contra-indicatie is. Enerzijds geven zij aan dat hun eigen medium misschien te gekend is en dat ze dan vlug gaan analyseren. Anderzijds vinden ze het ook een meerwaarde om met hun eigen medium aan de slag te gaan omdat zij zo ervaring opdoen met werkvormen die ze ook in het werkveld zelf kunnen inzetten.

De vragen specifiek rond de werkvorm muzikale gezinssculptuur wekten veel interesse en enthousiasme op. De studenten zijn eensgezind dat het als een kans moet worden aangeboden. Niet iedereen heeft behoefte om naar zijn gezin van herkomst te kijken en niet voor iedereen is het relevant. Daarbij komt dat velen vinden dat het moet afgestemd worden op de persoon en de situatie. Anderen gaven aan dat je groep veilig genoeg moet zijn, er moet al een band, een zeker vertrouwen bestaan tussen de groepsleden en de supervisor. Het mag dus niet te vroeg geplaatst worden in het jaar.

Bij de vraag bij welk opleidingsonderdeel zij dit vonden passen, gaven de meeste studenten aan dat supervisie het meest geschikte opleidingsonderdeel is. Anderen, vooral studenten die hun supervisiegroepje als niet veilig hebben ervaren, gaven aan dat de mediumlessen hier ook geschikt voor zouden zijn.

Er was een student die het vroeger in de opleiding zou plaatsen, misschien zelfs in het tweedejaar. Na deze bemerking besloot ik ook de vragenlijst naar de tweedejaars te sturen, om te zien hoe zij deze vraag ervaren, zonder de ervaring van supervisie gehad te hebben.

Een andere student vond het net een goede insteek om dit in het begin van het vierdejaar te plaatsen als een soort synthese van je opleiding. Deze ervaring kon je dan helpen met het syntheseverslag dat geschreven moet worden in periode A in het vierde opleidingsjaar.

Samengevat:

De positieve noot doorheen de vragenlijst was dat je gezin van herkomst voor een stuk bepaalt wie je bent, en dat je er dus maar beter bewust van kan zijn. Maar niet iedereen stond te springen om zelf naar dit thema te kijken.

Daarbij komt dat veel vierdejaars het nog niet ver genoeg vonden gaan. Zij wilden dit ook met ander materiaal proberen (met poppen, etc), maar ook andere persoonlijke aspecten hierin betrekken, zij vonden het project nog te klein.

Hieruit leid ik af dat de studenten die deze vragenlijst beantwoord hebben, wel degelijk iets gemist hebben binnen supervisie. Velen van hen zijn ook benieuwd naar dit onderzoek en wat de opleiding er mee zou kunnen doen.

3. Resultaten derdejaars

Bij de vragenlijst van de derdejaars zijn de vragen een beetje aangepast omdat zij nog bezig zijn met het proces van supervisie. Er is ook een 12^e vraag bijgekomen die vraagt of zij willen meewerken aan dit onderzoek.

Momenteel hebben 7 studenten de vragenlijst beantwoord, waarvan 4 dramastudenten, 2 beeldend studenten en 1 muziekstudent.

Ook de derdejaars vinden dat je jezelf moet kennen alvorens je als therapeut in het werkveld kan stappen en anderen kan helpen. Een student verwoorde het mooi toen ze schreef dat 'therapeut zijn' nog meer van je vraagt dat je jezelf kent omdat je zelf deel uit maakt van de therapie.

Bij de vraag of zij moeite hadden met het vinden van persoonlijke leerthema's wordt divers gereageerd. De meeste studenten beschrijven dat praktische inbrengen geen probleem zijn, maar dat ze moeite hebben met persoonlijke inbrengen. Verder brengen drie studenten aan dat er verdieping wordt gemist. Wanneer er dan over praktische inbrengen wordt gesproken, wordt de verbinding naar wat dit voor jou als persoon betekent, gemist.

De vraag of zij creatieve werkvormen binnen supervisie een meerwaarde zouden vinden, is ongeveer gelijklopend beantwoord als bij de vierdejaars. Zij vinden dat een combinatie ideaal zou zijn, maar dat het praten over niet mag verdwijnen. Zij vinden het ook heel afhankelijk van de situatie. Soms kan een creatieve werkvorm veel verduidelijken, maar het hangt af van welke werkvorm, wie het begeleid etc.

Ook de tweedeling die ik vond bij de vierdejaars omtrent hun eigen medium of een ander medium gebruiken,

vind je terug bij de derdejaars. Met een ander medium werken vinden de meesten spannend, maar ook uitdagend om op een andere manier iets te leren. Hun eigen medium geniet de voorkeur omdat ze dit dan zelf kunnen inzetten. Zij weten echter niet of het eigen medium niet te bekend is om met een persoonlijk thema aan de slag te gaan.

Bij de vragen specifiek rond de muzikale gezinssculptuur voel je dat dit een spannend thema is bij de antwoorden.

Zo geven vier van de drie studenten aan dat de groep veilig genoeg moet zijn. Het is vooral belangrijk of de studenten elkaar 'kennen' om zo iets belangrijk met hen te delen. Zij vinden het dus ook belangrijk dat het aanbod een keuze is.

Een student zou het een meerwaarde vinden om aan de hand van een muzikale gezinssculptuur haar gezin van herkomst neer te zetten, omdat zij hier rond in supervisie is aan het werken, maar dat emoties haar vaak overmannen. Zij wil ervaren of dit met een creatieve werkvorm 'gemakkelijker' zou zijn.

Bij de vraag of ze willen deelnemen aan het project wordt er heel divers gereageerd. Opnieuw komt de veiligheid van de groep naar boven. Er was een student die heel afwijzend reageerde, het zou onnodig vervelende herinneringen oprakelen en veel studenten die extra informatie wilden.

Zo zie je dat dit project zich op een kwetsbaar thema richt, omdat de spanning die in de antwoorden vervat zit, voelbaar is.

4. Het project van start laten gaan?

Van de studenten in het derdejaar die de vragenlijst hebben ingevuld, geven vijf van de zeven studenten aan dat zij hieraan zouden willen meewerken. Mits extra informatie, duidelijke afspraken, een veilige groep, etc.

Van de vierdejaars die de vragenlijst hebben ingevuld, gaven 6 studenten aan dat ze wel naar hun gezin van herkomst wilden kijken aan de hand van een gezinssculptuur. Dit was geen expliciete vraag.

Van de tweedejaars heb ik op dit moment nog geen vragenlijsten terug ontvangen. Ik heb ook geen idee of deze doorgestuurd zijn naar hen. Hiervoor wordt opnieuw contact opgenomen met Anneke Baerends.

Om met dit project van start te gaan, schrijf ik de 5 derdejaars studenten aan die willen meewerken aan dit project om samen te komen in week C5.

Verder heb ik besloten om de groep uit te vergroten om ook de geïnteresseerde vierdejaars aan te schrijven. De kans dat zij daadwerkelijk willen meewerken, acht ik echter klein, omdat zij zelf druk zijn met hun PO/PP. Maar ik wil deze kans niet onbenut laten om enerzijds mijn onderzoeksgroep uit te breiden en anderzijds de geïnteresseerden de kans te bieden om mee te werken.

D. Literatuuroverzicht

- Blaser, N. (2001). Familieopstellingen - Bert Hellingers systemische familietherapie. Amsterdam: Bres.
- Blaser, N. (2002). Familieopstellingen, contact met het wetende veld. Bres, 2002 (215), 24-32.
- Bruscia, K.E. (1987). Improvisational models of music therapy. Springfield: Charles c. Thomas Publisher.
- Decker-Voigt, H.H. (1983). Handbuch Musiktherapie. Bremen: Eres.
- Decker-Voigt, H.H. (1999). Lexicon Musiktherapie, Hamburg.
- Dettmer, B. (1999). Zum Verständnis und zur Einleitung der Veränderung, innerer Strukturen, Systemische Gedanken zur Musiktherapeutischen Improvisation. Musiktherapeutische Umschau, 20 (1), 14-23.
- Hellinger B. (2003). De verborgen dynamiek van familiebanden. Haarlem: Altamira-Becht.
- Hoeijmakers, J. (1997). Leer-Muziektherapie?. Scriptie creatieve therapie (muziek), niet gepubliceerd. Amersfoort: Hogeschool van Utrecht.
- Rigter, J. (1998). Het palet van de psychologie, stromingen en hun toepassingen in de hulpverlening. Hoofdstuk 6: Systeemtheorie. Bussum: Coutinho.
- Rigter, J. (2004). Psychologie voor de praktijk. Hoofdstuk 9: Communicatie. Bussum: Coutinho.
- Stern, D.N. (1985/2000). The interpersonal World of the infant. New York: Basic Books.
- Timmerman, T. (2003). Klingende Systeme. Ausstellungsarbeit und Musiktherapie. Heidelberg: Carl Auer.
- Tüpker, R. (1996). Ich singe, was ich nicht sagen kann: zu einer morphologischen Grundlegung der Musiktherapie. Münster, Lit. verslag.
- Varewyck, D. (2010). Overdracht en tegenoverdracht in de muziektherapie. Tijdschrift voor Muziektherapie, 1 (2), 13-17.
- Verburgt, J. (2008). De gezinssculptuur. Psychopraxis, 10 (4), 158-162.
- Verburgt, J. (2007). Werken met muzikale gezinssculpturen. GGZ Oost-Brabant: de Gelderse Roos.
- Verhaeghe, P. (2005). De essentie van de psychotherapie vanuit een psychoanalytisch perspectief. Tijdschrift voor Klinische psychologie, 35(2), 109-118.
- Vink-Brouwer, E. & Verburgt, J. (2006). Muziektherapie vanuit systeemtherapie in Smeijsters, H. (Red.)(2006). Handboek Muziektherapie. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Inhoudsopgave: Plan van aanpak

a. Onderwerp	p22
1. Het onderwerp	
2. De doelstellingen	
3. De doelgroep	
4. Het veld van Belanghebbenden	
5. De adresgroep	
6. De evaluatiegroep	
7. De evaluatieprocedure.	
b. Productomschrijving	p26
1. De uiteindelijke vorm van het product	
2. Kwaliteitscriteria van het product.	
c. Activiteiten	p28
1. Tijdsbalk volgens kalenderweken.	
2. Urentabel	

A. Het project in de praktijk

1. Het onderwerp van dit project

In dit groot PP wil ik graag nagaan of de werkvorm 'muzikale gezinssculpturen' een vorm van zelfreflectie kan bieden binnen een supervisiecontext. Binnen supervisie wordt aan studenten gevraagd hun eigen functioneren te bekijken en hierop te reflecteren. Dit leren we niet alleen binnen de opleiding tot creatief therapeut, maar het is ook noodzakelijk in het werkveld later. Binnen het werkveld proberen creatief therapeut met hun creatieve technieken de grenzen van gewone gesprekstechnieken te overstijgen. Binnen een supervisiecontext moeten we dus erkennen dat deze verbale grenzen er ook kunnen zijn.

Mijn groot PraktijkProject richt zich op de werkvorm muzikale gezinssculpturen. Deze werkvorm, uitgewerkt in Nederland door Jack Verburgt, leunt dicht aan bij de familieopstellingen van Hellinger. Hierbij wordt een beeld gemaakt van het gezin van herkomst, dat overeenkomt met het innerlijke beeld dat jij hiervan hebt. Het beeld wordt neergezet met muziekinstrumenten die de verschillende personen symboliseren en vervolgens tot klinken wordt gebracht. Het innerlijke beeld dat je hebt van je gezin van herkomst heeft onbewust invloed op je doen en laten in je dagelijkse leven en dus ook op je 'zijn' als therapeut. (zie vooronderzoek). Het is een werkvorm die in eerste instantie misschien onveilig lijkt, maar omdat er juist in het non-verbale gewerkt wordt, wordt die nodige veiligheid gecreëerd om over een moeilijk thema te spreken, namelijk je gezin van herkomst en in welke mate dit jou als therapeut gevormd heeft.

Non-verbaal worden zo een aantal verhoudingen naar voren gebracht die hun effect hebben op de overdracht en tegenoverdracht die we ervaren in het therapeutisch werken met anderen. Met deze werkvorm tasten we als het ware de verbale grenzen van een supervisiecontext af.

Voor het project werd er een vragenlijst (zie bijlage 1) verspreid onder alle derdejaars studenten van de opleiding Creatieve Therapie, zodat diegenen die geïnteresseerd zijn, zich kunnen aanmelden om mee te doen met het project.

Van deze studenten is een proefgroep samengesteld die twee keer samenkomt om een muzikale gezinssculptuur neer te zetten. Wegens een beperkte reactie op deze vragenlijst van de derdejaars en het afhaken van sommige studenten naarmate het project dichterbij kwam, zijn ook de vierdejaars die in hun vragenlijst hadden aangegeven geïnteresseerd te zijn, aangesproken en toegevoegd aan de proefgroep. De proefgroep bestaat uit zes studenten, waarvan drie studenten van het vierde opleidingsjaar, allen medium muziek en drie studenten uit het derde opleidingsjaar, waarvan twee studenten het medium beeldend volgen en één student het medium drama volgt. De proefgroep zal dus naast de supervisielessen twee keer samenkomen om de werkvorm in de praktijk te brengen.

De reden waarom het project buiten de supervisielessen wordt geplaatst is het curriculum dat docenten en studenten verplicht zijn te volgen. Zo wordt aan docenten gevraagd om niet deel te nemen aan afstudeerprojecten van de vierdejaars en de derdejaarsstudenten moeten hun beoogd aantal supervisielessen halen. Verder waren er ook praktische bezwaren, door de studenten zelf aangegeven in de behoeftepeiling, om dit niet binnen de supervisielessen te laten plaatsvinden:

- Niet elke student die wou deelnemen aan dit project vond zijn supervisiegroep veilig genoeg om rond het gezin van herkomst te werken en dit met hen te delen.
- Niet alle studenten binnen eenzelfde supervisiegroep wilden met deze werkvorm aan de slag gaan.
- Niet alle studenten binnen eenzelfde supervisiegroep wilden hier extra tijd voor opofferen.

Volgens Verburgt zou deze werkvorm, het beeld en het muzikaal spel, de basis vormen voor persoonlijke groei, nieuwe inzichten en concrete veranderingen.

Dit wordt voor dit project een week na het neerzetten van hun sculptuur bij de deelgenomen studenten in een evaluatievragenlijst nagegaan. (Deze vragenlijst is te vinden in bijlage 2). Er is gekozen om achteraf een evaluatievragenlijst af te nemen bij de proefgroep, om hun mening na te gaan over dit project. Zo kan er gekeken worden of de beoogde doelen voor dit project ook behaald zijn.

Dit groot PP kan vooral geplaatst worden in het derde segment, werken aan professionaliteit en professionalisering, van het opleidingsprofiel. Er wordt namelijk een werkvorm getest bij studenten. Dit zorgt enerzijds voor behoud van het vakgebied creatieve therapie en anderzijds voor vernieuwing. De methode wordt dankzij die project ook verder uitgediept en zorgt dus voor verdere professionalisering van het vakgebied creatieve therapie, maar ook van de professionaliteit van de deelgenomen studenten.

Kijken we naar het tweede segment, werken in een arbeidsomgeving, zorgt dit groot PP misschien voor een nieuwe visie op het beleid van de opleiding creatieve therapie op de hogeschool Utrecht, Amersfoort (vervolgens aangeduid als HUA). Dit groot PP draagt immers bij aan de ontwikkeling, de vaststelling, de vernieuwing en de evaluatie van dit beleid. De arbeidsomgeving is in dit geval de instelling, namelijk de opleiding creatieve therapie op de HUA.

Wat het eerste segment betreft, behandelen van cliënten is er enkel een indirecte verbinding. De studenten die deelnemen aan dit project, kunnen hopelijk nieuwe inzichten opdoen, die hen zullen helpen in het werken met cliënten.

2. De doelstelling

De doelstelling van dit project bestaat er uit om een creatieve werkvorm te kunnen aanbieden aan de supervisors van de opleiding Creatieve therapie op de HUA. Het is de bedoeling dat deze creatieve werkvorm, in de vorm van een muzikale gezinssculptuur, geschikt is om te komen tot zelfreflectie.

Met de evaluatievragenlijst wordt ook nagegaan of de studenten enthousiast zijn om op een creatieve manier naar hun gezin van herkomst te kijken en de verbinding kunnen leggen met het werkveld.

3. De doelgroep

De doelgroep bestaat uit alle studenten creatieve therapie van het derde opleidingsjaar CT op de HUA, die ook deelnemen aan het opleidingsonderdeel supervisie.

4. Het veld van belanghebbenden

Het veld van belanghebbenden bestaat uit personen die meer zicht willen krijgen op hun eigen gezin van herkomst, docenten van de opleiding creatieve therapie HUA, supervisors, al dan niet werkzaam op een creatieve opleiding, bestuursleden van de opleiding creatieve therapie HUA.

5. De adresgroep voor dit project

De adresgroep bestaat uit de supervisors van de opleiding creatieve therapie op de HUA. Van deze adresgroep krijgen op het einde van dit project Neel de Haan, Han Kurstjens en Liesbeth Menken het product in handen. Deze keuze is gemaakt na een vraag gesteld aan de supervisors die op dit moment werkzaam zijn binnen de HUA. Deze drie supervisors toonden interesse in het project en in het product.

De adresgroep kan afhankelijk van het project uitgebreid worden. Indien de studenten aangeven in de evaluatievragenlijst dat deze werkvorm beter geplaatst is binnen een methodiekles, een mediumles, etc. wordt de adresgroep uitgebreid met de geïnteresseerde docenten. Ook zij kunnen dan een map (het product) ontvangen.

6. De evaluatiegroep.

- Jack Verburgt.

Jack Verburgt is in 1983 afgestudeerd als pedagoog aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. In 1989 voltooide hij de studie muziektherapie aan de Artez Hogeschool te Enschede. Hij is als seniorgeregistreerde muziektherapeut werkzaam bij Pro Persona, voorheen de Gelderse Roos. Tot januari 2009 werkte hij tevens als muziektherapeut voor de GGZ Oost-Brabant. Daarnaast houdt hij zich bezig met (post)HBO onderwijs en praktijkonderzoek binnen de muziektherapie m.n. op het gebied van persoonlijkheidsstoornissen. Van zijn hand verschenen publicaties over het werken met (getraumatiseerde) vluchtelingen en met cliënten met persoonlijkheidsproblematiek. Ook publiceerde hij over systeemgericht werken en de methodiek van muziektherapie.

Belang voor mijn project:

het is de werkvorm volgens Jack Verburgt die wordt ingezet binnen het project. Hij is als grondlegger, dus perfect geplaatst om op het inhoudelijke van dit project en product feedback te geven. Het akkoord voor medewerking vindt u in bijlage 3.

- Monica Wagner.

Monica Wagner werkt als methodiek en medium docent aan de opleiding creatieve therapie op de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), en heeft twaalf jaar als therapeut en supervisor gewerkt in de forensische psychiatrie. De laatste jaren heeft Monica zich gespecialiseerd in de systemische muziektherapie, waarbij de schemagerichte therapie een rol speelt.

Belang voor mijn project:

Monica Wagner is zelf supervisor binnen een schoolcontext en maakt dus eigenlijk deel uit van mijn adresgroep. Daarbij komt dat zij deze werkvorm ook onderwijst aan studenten binnen de opleiding creatieve therapie op de Hogeschool Arnhem en Nijmegen.

Een feit dat mooi meegenomen is en best wel verrassend is, is dat Monica Wagner de persoon is die de workshop gaf in 2009 op een studiedag van de NVvMT die mijn interesse in muzikale gezinssculpturen heeft doen opflakkeren. Ik denk dat Monica dus perfect geplaatst is om zowel inhoudelijk feedback te geven op het project als op de vorm van het product. Het akkoord voor medewerking vindt u in bijlage 3.

- José van Tuijl

José van Tuijl is een supervisor werkzaam op de SPH-opleiding op de Hogeschool Utrecht. Zij heeft eerst Nederlands gestudeerd en is dan gaan lesgeven. Haar interesse in theater heeft zij bestendig door op de Akademie voor Expressie door Woord en Gebaar in Utrecht een opleiding te volgen. Verder heeft zij theater gemaakt in allerlei soorten en maten, voornamelijk als regisseur. In 2003 heeft zij de opleiding supervisie en andere begeleidingsvormen gevolgd. Sindsdien geeft zij individueel en aan groepen verschillende vormen van begeleiding.

Belang voor mijn project:

José van Tuijl is een supervisor die ook binnen een schoolcontext werkzaam is. Hierbij komt dat zij geen kennis heeft van creatieve therapie of muziektherapie. Zij is dus de persoon bij uitstek om mijn product van feedback te voorzien in verband met leesbaarheid en duidelijkheid voor een leek op muziektherapeutisch vlak. Verder kan José inschatten of dit product zinvol is voor supervisie.

7. De evaluatieprocedure.

In week 16 krijgen de leden van de evaluatiegroep het product toegezonden of wordt dit aan hen gepresenteerd. Zij krijgen hierbij ook de kwaliteitscriteria van het product als fiatteringlijst. Verder krijgen zij ruimte om feedback te noteren. In week 18 en 19 worden de leden van de gespreksgroep bezocht door mij, om het project en het product in een gesprek te evalueren. De leidraad van dit gesprek vormt de gemaakt fiatteringlijst en de reeds geschreven feedback van de evaluatiegroep.

B. Productomschrijving

1 De uiteindelijke vorm van het product.

Het product is een map voor supervisors zodat zij deze werkvorm ook zelf kunnen toepassen binnen een supervisie sessie. Deze map bestaat uit:

- een basisstappenplan
- een boekje met:
 - i. het uitgebreide stappenplan
 - ii. enkele aandachtspunten
ivm instrumentarium, therapeutische attitude, etc.
 - iii. theoretische achtergrond,
waar voornamelijk wordt ingegaan op de achtergrond van de muzikale gezinssculptuur en de link naar het analoge procesmodel van Henk Smeijsters.
 - iv. in bijlage een voorbeeld van een muzikale sculptuur, uitgevoerd door de proefgroep.
Dit voorbeeld brengt de theorie in de praktijk, laat mogelijke interventies van de therapeut horen, etc.
- een bijgevoegde cd waarbij een muzikale gezinssculptuur door de proefgroep wordt neergezet. (Deze sculptuur is in bijlage in het boekje ook volledig uitgeschreven)
Er is gekozen om een luisterfragment bij te voegen voor de verduidelijking van de werkvorm en welke effecten deze kan hebben. Er is geopteerd voor een cd en geen videofragment omdat het filmen van een delicaat onderwerp als je gezin van herkomst te bedreigend overkomt en het neerzetten van de sculptuur en zijn effecten dus zou kunnen beïnvloeden.

2 Kwaliteitscriteria

Criteria voor het project:

- om de meerwaarde van deze werkvorm binnen supervisie te bepalen:
 - i. Minimaal vier studenten hebben van begin tot eind deelgenomen aan het project.
 - ii. Minstens de helft van de deelgenomen studenten kan via deze werkvorm de link naar zijn therapeut-zijn in het werkveld leggen.
- om mogelijks een bijdrage te leveren aan de professionalisering van de opleiding CT:
 - i. De proefgroep is een representatieve weergave van de studenten op de opleiding creatieve therapie: Om dit project te kunnen aanbieden aan supervisors, die met gemengde media in hun groepjes werken, moet elk medium vertegenwoordigd zijn door minstens 1 student.
 - ii. De deelgenomen studenten kunnen deze werkvorm duidelijk binnen een opleidingsonderdeel plaatsen.

Criteria voor het product:

- De map bevat een duidelijk stappenplan waar ook supervisors die niet vertrouwd zijn met deze werkvorm aan de slag kunnen.
- De map ziet er aantrekkelijk uit en bevat de vooropgestelde inhoud, namelijk een stappenplan, een boekje en een cd.
- Het boekje ziet er aantrekkelijk uit en bevat de vooropgestelde inhoud, namelijk het uitgebreide stappenplan, enkele aandachtspunten, een theoretische achtergrond en een bijlage.

- De theoretische achtergrond in het boekje wordt duidelijk maar professioneel weergegeven.
- De bijlage in het boekje brengt op een duidelijke manier het theoretische stappenplan in de praktijk.
- Het luisterfragment op de cd is duidelijk verstaanbaar en maakt het theoretische stappenplan, samen met de bijlage in het boekje, duidelijk in de praktijk.

C. Activiteiten

1. tijdsbalk volgens kalenderweken

Week + Datum	Omschrijving Activiteit
C1 – week 5 31/01	Vooronderzoek afwerken
C2 – week 6 07/02	Plan van aanpak afwerken en doorsturen voor fiatting
C3 – week 7 14/02	Deelnemers project aanspreken
C4 – week 8 21/02	<i>Voorjaarsvakantie</i>
C5 – week 9 28/02	
C6 – week 10 07/03	Sculptuur neerzetten
C7 – week 11 14/03	Sculptuur neerzetten
C8 – week 12 21/03	Indien nodig: sculptuur neerzetten
C9 – week 13 28/03	Verwerking gegevens
C10 – week 14 04/04	Evaluatievragenlijst doorsturen naar de deelgenomen studenten

D1 – week 15 11/04	Gegevens verwerken
D2 – week 16 18/04	Indienen bij evaluatiegroep
D3 – week 17 25/04	Groot PP afwerken, procesverslag afwerken, etc.
- Week 18 02/05	<i>Meivakantie</i>
D4 – week 19 09/05	Gesprekken met leden evaluatiegroep
D5 – week 20 16/05	Feedback evaluatiegroep verwerken en toevoegen bij groot PP
D6 – week 21 23/05	Indienen groot PP bij beoordelend docent + digitaal aanleveren Product afgeven aan Adresgroep.

2. Urentabel

Praktijkproject urenverantwoording in fasen

Week/ datum	Project fase	Activiteiten	Geschatte uren activiteit	Contact met:
W 36 – 07/09	<u>1: Oriëntatiefase</u> Vooronderzoek	Handleiding lezen Hoorcollege volgen 1 ^e Literatuurverkenning	1 uur 1 uur 2 uur	 Mediatheek CT
W 40 - 08/10		Bronnenstudie internet	5 uur	Bibliotheek Gent
W 45 – 11/11	<u>2: Ontwerpfase</u> Plan van Aanpak	Gesprek met Jack Verburgt: Richting geven aan mijn onderzoek en mijn project	10 uur	Bij Jack Verburgt thuis (Nijmegen)
W45 (11/11)– W6 (11/02)	<u>1: Oriëntatiefase</u> Vooronderzoek	Literatuur doorpluizen, wat is er al, de kern van de muzikale gezinssculptuur te pakken krijgen.	70 uur	/
W 1 – 09- 10/1		Tweedaagsevorming Muzikale gezinssculpturen: organisatie + werkvorm onder de knie krijgen	20 uur	Contact Jack Verburgt, Monique van Dormael (ivm organisatie 2 daagse)
W 2 – 14/01		Intervisie/inventarisatie	Half uur	Afspraak met PO/PP begeleider (Bettina Hermelink)
W 4 – 24/01	<u>1: Oriëntatiefase</u> Vooronderzoek	Behoeftetepeiling maken en versturen naar de huidige 4 ^e jaars Onderzoeken welk concept haalbaar is voor mijn project Behoeftetepeiling aanpassen en versturen naar 3 ^e jaars: geïnteresseerden zoeken voor project	6 uur 30 min 30 min	 Mailcontact met Supervisoren 3 ^e jaar Mailcontact met Hanneke Oostveen, coördinator 3 ^e jaar.
W 6 - 07/02	Afwerken deel 1, fase 1 en 2	Afwerken Vooronderzoek en Plan van Aanpak, doorsturen naar consultant		Mailcontact met Bettina Hermelink, begeleider
		Plan van aanpak OK		Beoordelaar
W 7- 14/02	<u>3: Uitvoering</u>	Geïnteresseerde deelnemers aanspreken		Contact met derde (+ ev. 2 ^e)jaarstudenten

W8 – 01/03		Gesprek met consultant indien nodig	30 minuten	Bettina Hermelink
W9 – 04/03		1 ^e Sculptuur neerzetten	2 uur	Groep 1 en 2
W10 – 11/03		2 ^e Sculptuur neerzetten	2 uur	Groep 1 en 2
W11 – 18/03		3 ^e Sculptuur neerzetten	2 uur	Groep 1 en 2
W12 – 25/03		4 ^e Sculptuur neerzetten... (Afhankelijk van het aantal deelnemers...)	2 uur ...	Groep 1 en 2 ...
W13 – 28/03		Evaluatievragenlijst maken en aan deelnemers verzenden	3 uur	Mailcontact met alle deelnemers
W14 en W15		Verwerking van alle gegevens	70 uur	/
W15 – 11/04		Map samenstellen, product maken	10 uur	Kopieshop
W 15 – 15/04		Gesprek met consultant waarbij het product wordt voorgelegd.	30 min	Bettina Hermelink
W 16 – 18/04	<u>5: Evaluatie</u>	Project indienen bij Evaluatiegroep	30 min	Mailcontact met Evaluatiegroep
W 18 – 02/05	<u>4: Presentatie</u>	Product presenteren	1u	Adresgroep contacteren en uitnodigen
W 18 – 06/05	<u>5: Evaluatie</u>	Gesprek met Evaluatiegroep	15 uur	Naar leden evaluatiegroep toegaan.
W 19 – 09/05		Evaluatie weergeven binnen het procesverslag groot PP	4 uur	
W 20 – 16/05	<u>6: einddocumentatie</u>	Product en Einddocumentatie inleveren bij beoordelend docent Digitaal aanleveren van groot PP	30 minuten 30 minuten	Contact opnemen met beoordelend docent
		<i>Er wordt 10 uur gerekend voor onvoorziene omstandigheden. Dit brengt het totaal op 240 uur of 15 EC</i>	TOTAAL: 230 uur	

Inhoudsopgave: Presentatie en Evaluatie

1. Evaluatiegroep	p32
2. Presentatie en Evaluatieprocedure	p33
3. resultaat van de evaluatie	p34
4. feedback studenten die meegewerkt hebben aan het project.	p36
5. eigen commentaar op de evaluatie	p38
6. evaluatieformulier bijgevoegd in bijlagen van einddocumentatie	p51

1. Evaluatiegroep

De evaluatiegroep was heel divers opgesteld. Ik had aan Jack Verburgt gevraagd om over de inhoud van het product te gaan. Hiermee bedoel ik dat ik doelbewust Jack Verburgt gekozen heb in mijn evaluatiegroep om de inhoud van mijn boekje van feedback te voorzien. Klopt alles qua theoretisch kader, staat alles in de goede volgorde, heb ik de werkvorm goed beschreven, etc.?

Daarnaast had ik Monica Wagner gevraagd om haar feedback neer te schrijven. Zij is namelijk supervisor op de Hogeschool Arnhem/Nijmegen en ook methodiekdocent. Haar visie was belangrijk voor mijn product omdat zij ook op een opleiding creatieve therapie lesgeeft. Zij was dus de ideale persoon om in te schatten of mijn product kon geïmplementeerd worden binnen de opleiding creatieve therapie op de HUA.

De derde en laatste persoon was José van Tuijl. José is een supervisor op de HU voor de opleiding SPH. Haar feedback was van ongeschatte waarde, omdat zij zelf geen achtergrondkennis heeft omtrent muziek of creatieve therapie. Zij kon mij dus voorzien van feedback die voor verduidelijking moest zorgen voor supervisoren zonder muziektherapeutische kennis en kon mij zeggen of alles duidelijk was neergeschreven in de handleiding.

Om mijn evaluatiegroep samen te stellen ben ik dus doelbewust op zoek gegaan naar mensen die waardevol konden zijn voor mijn project. Ik was ervan overtuigd dat ik ten eerste een inhoudelijke kant van feedback nodig had. En wie beter dan de persoon die de werkvorm helemaal heeft uitgeschreven, zou dit kunnen doen. Daarnaast wou ik die schoolse context in mijn evaluatiegroep betrekken. Aangezien docenten van de opleiding creatieve therapie op de HUA geen deel mogen uitmaken van je evaluatiegroep, was ik dus genooddaakt om mij op andere hogescholen te informeren wie hiervoor geschikt kon zijn. Met Monica Wagner is dit perfect gelukt. Niet alleen heeft zij een cursus gevolgd bij Barbara Dettmer rond de muzikale familiesculptuur, verder is zij docent supervisie en methodiek op de HAN. Ik besepte dat ik daarnaast een supervisor nodig had zonder kennis van muziek of creatieve therapie. Deze kon mij, met een objectieve kijk, van feedback voorzien over deze werkvorm.

Mijn evaluatiegroep met deze derde en juiste persoon uitbreiden, was het moeilijkste. Ik vond dat ik al een heel sterke evaluatiegroep had en wou dus niet zomaar iemand hieraan toevoegen. Daarbij was ik op zoek naar een supervisor die ook in een schoolcontext supervisie geeft, omdat dit toch dat tikkeltje meer waarde heeft. Deze zou mijn werkvorm het beste kunnen kaderen binnen een supervisiecontext op een school. Via Neel de Haan ben ik tenslotte bij José uitgekomen. José van Tuijl geeft zowel individuele supervisie als supervisie in een schoolcontext.

Meer persoonlijke informatie over de personen in mijn evaluatiegroep vindt u op pagina 24 bij mijn plan van aanpak.

2. Presentatie en Evaluatieprocedure

De presentatie:

Zoals u verderop kan lezen, had ik enige moeite met de presentatievorm. Je dient namelijk je product te presenteren aan je adresgroep. Net hier zat voor mij de moeilijkheid. Mijn adresgroep bestond uit supervisoren van de opleiding creatieve therapie op de HUA. Deze docenten mogen echter geen deel uitmaken van je groot PP. Ik kon mijn product dus niet aan hen voorstellen. Ik moest op zoek gaan naar alternatieven. Naast mijn product voorstellen aan mijn evaluatiegroep, besloot ik ook mijn studentassistentenschap aan te wenden om mijn product voor te stellen. Ik heb het studentassistentenschap PO/PP gedaan. Hiervoor diende ik onder andere een presentatie te geven over mijn groot PP aan de huidige derdejaars.

Zowel de studenten als de docent (Hans van Keken) waren enthousiast over mijn presentatie. Zij hadden een duidelijk beeld gekregen van wat een groot PP inhoudt qua werk (oriëntatie, vooronderzoek, plan van aanpak, de uitvoering en de evaluatie). Zij hadden een mooi zicht gekregen op de verschillende groepen (doelgroep, adresgroep, evaluatiegroep) en zij hadden een tastbaar product dat ze konden aanschouwen. Aan de hand van mijn product heb ik hen een concreet voorbeeld getoond, mijn werkwijze uitgelegd, het nut van mijn product aangetoond. Ik vond dit een aangename ervaring, die mij geholpen heeft om mijn product verder bij te werken, met wat er nog aan mistte.

Mijn vooropgestelde evaluatieprocedure, beschreven in het plan van aanpak:

In kalenderweek 16 krijgen de leden van de evaluatiegroep het product toegezonden of wordt dit aan hen gepresenteerd. Zij krijgen hierbij ook de kwaliteitscriteria van het product als fiatteringlijst. Verder krijgen zij ruimte om feedback te noteren. In kalenderweek 18 en 19 worden de leden van de gespreksgroep bezocht door mij, om het project en het product in een gesprek te evalueren. De leidraad van dit gesprek vormt de gemaakt fiatteringlijst en de reeds geschreven feedback van de evaluatiegroep.

De uitgevoerde evaluatieprocedure:

Mijn product heb ik opgestuurd naar Monica Wagner en Jack Verburgt in kalenderweek 16 op dinsdag 19 april. Bij dit product had ik een persoonlijke brief toegevoegd en een feedbackformulier. Het feedbackformulier bevatte de vooropgestelde doelen als puntenschaal (zie bijlage 4).

Ik heb daarnaast een afspraak gemaakt met José van Tuijl op donderdag 21 april en haar het product persoonlijk overhandigt. Deze keuze om aan José persoonlijk mijn product te overhandigen, was enerzijds uit praktische overwegingen. Zij had die donderdag op de HUA supervisie ingepland in haar rooster en dit persoonlijk overhandigen was dus praktisch mogelijk. Anderzijds vond ik het wel fijn om mijn product persoonlijk aan José te kunnen voorstellen. Ik kende José niet, terwijl ik Monica en Jack wel al verscheidene malen was tegengekomen. Ik merkte bij mezelf dat de ontmoeting met José een meerwaarde voor mij persoonlijk had. Ik vond het fijn om mijn visie en trotsheid over mijn product mondeling te verkondigen. Bij Jack en Monica moest deze visie en de trotsheid blijken uit mijn toegevoegde brief en voorgaande contacten.

Mijn feedbackgroep kreeg de vooropgestelde tijd om het product na te lezen, te beluisteren en te laten bezinken. In kalenderweek 19, op donderdag 12 en vrijdag 13 mei heb ik hen allemaal persoonlijk opgezocht. Zij hebben mij van de nodige feedback voorzien op mijn product. Zoals ik mezelf voorgenomen heb, heb ik mijn product dan aangepast aan de hand van hun feedback.

3. Resultaat van de evaluatie

A. Feedback Jack

Ik ben als eerste op bezoek gegaan bij Jack Verburgt. Hij heeft inhoudelijk op mijn handleiding zeer goede feedback gegeven.

In eerste instantie gaf hij aan dat hij in mijn inleiding het doel miste. Waarom wou ik met deze werkvorm aan de slag? Voor wie is deze handleiding bedoeld? Hij startte ons feedbackgesprek dan ook met deze vragen te stellen aan mij. Hij noteerde het antwoord en zei dat hij het vreemd vond dat ik dit in een paar minuten duidelijk kon uitleggen, maar niet had neergeschreven in mijn handleiding. Hierop besloot ik dus meer aandacht te besteden aan een inleiding die verbonden is met mijn handleiding. Hij gaf mij ook een klare kijk op het verschil tussen een woord vooraf en je inleiding. Het woord vooraf is niet inhoudelijk verbonden met je handleiding en biedt dus ruimte voor hoe je op het idee bent gekomen, bedankwoord, etc. Je inleiding daarentegen is wel inhoudelijk verbonden met je handleiding en biedt ruimte voor je adresgroep, je verwijzingen naar je vooronderzoek, je behoeftepeiling, etc.

Verder was Jack zo vriendelijk om mijn boekje volledig door te nemen. Hij heeft de theorie bekeken en suggesties gedaan om bepaalde visies die ik verkeerd begrepen had, te wijzigen. Zo dacht ik dat de vorm psychodrama van Jacob Moreno een afgeleide was van de familieopstellingen van Hellinger. Jack Verburgt maakte mij er attent op dat Moreno eerst was in de tijd en Hellinger in principe zijn familieopstellingen heeft gebaseerd op Moreno.

Jack heeft ook de suggestie gedaan om sommige theoretische passages die niet to the point waren of niets bijdroegen tot de handleiding te verwijderen. Hij maakte er mij attent op dat je in een handleiding niet teveel zijwegen mag inslaan, ook al zijn die correct neergeschreven. Dit maakt het voor de lezer vaak onduidelijk.

Een laatste toevoeging had Jack nog omtrent de geluidsfragmenten. Hij begreep de keuze voor geluidsfragmenten maar miste toch een beeldopname. Hij vond een DVD meer toevoegen bij het product dan een cd. Hij had nog een voorstel om een fictieve situatie uit te spelen. Ik heb hier even over nagedacht en vond dit een mogelijke optie waar ik niet eerder aan gedacht had. Het feit blijft natuurlijk dat studenten die meewerkten aan het project er zelf iets wouden uithalen. Wanneer je een fictieve situatie neerzet, is de winst voor de student in kwestie natuurlijk zeer klein. Het is wel een idee om inderdaad een fictieve situatie na te spelen met klasgenoten (vierdejaars) en daar een filmfragment van te maken. Dit is een nuttige aanbeveling voor een tweede versie van mijn product (zie ook conclusie en aanbevelingen). Jack gaf nog aan dat hij misschien enkel de muzikale improvisaties op de cd zou zetten. Hij vond alle geluidsfragmenten wel een aanvulling, in die zin dat ze een totaalbeeld gaven, maar had enkel geluisterd naar de muzikale improvisaties. Hier kom ik later, bij de feedback van José, op terug.

B. Feedback José

José begon met mij een compliment te geven over mijn boekje. Zij vond dat het gemakkelijk weglas en dat de structuur heel duidelijk was. Als leek op vlak van creatieve therapie en muziektherapie had zij de theorie begrepen en hier een klare kijk op gekregen. Verder gaf zij ook aan dat mijn bladschikking heel aangenaam leest. De alinea's en witregels staan op precies de goede plekken. Zij haalde wel aan dat, voor haar, het lettertype moeilijk leesbaar was. Hierop besloot ik om het lettertype groter te maken. Bij een groter lettertype vreesde ik dat het boekje niet meer gemakkelijk in de hand liggen, maar dubbelzijdig printen is niet mogelijk op hard papier (omdat dit slecht is voor het kopieerapparaat). Om de kwaliteit toch hoogstaand te houden, besloot ik tenslotte om voor een dikkere handleiding te gaan, die misschien minder gemakkelijk in de hand ligt, maar duurzamer is.

José kon doorheen het hele verhaal moeilijk de link met supervisie zien. Daarbij kwam dat zij ook mijn persoonlijke visie mistte. Waarom heb ik al deze muziekinstrumenten nodig en kan ik dit niet gewoon uitproberen met vijf trommels? Wat is dan juist de meerwaarde van die muziek? Waarom zou dit in supervisie passen? Dit heb ik aangevuld in mijn handleiding. Ik heb een paragraaf toegevoegd over de meerwaarde van de verschillende soorten instrumenten, waarom het goed zou zijn dat alle instrumentengroepen aanwezig zijn. Dit heb ik ook aangevuld met de appèlwaarde van instrumenten, zodat het muziektherapeutische ook sterker wordt.

José miste het totaalbeeld, waardoor zij ook besloot om hier niet mee te werken. Deze keuze van haar heeft ook veel te maken met het feit dat deze werkvorm zich op het grensgebied bevindt van supervisie en therapie. Zij als supervisor, voornamelijk bij studenten, bewaakt deze grens heel goed. Dit grensgebied heb ik in de inleiding aangestipt en in de conclusie van mijn handleiding verder uitgediept.

Verder vond ik het wel jammer dat José niet enthousiast was om het uit te proberen. Ik kon wel volgen dat ze vond dat zij geen affiniteit heeft met muziek en dat ze dit dus niet zag zitten om met muziek te werken. Het nut van creatieve werkvormen in te zetten bij supervisie ziet zij wel duidelijk in, zo gebruikt zij soms dramawerkvormen. Ik kan hier opnieuw de verbinding leggen met mijn behoeftepeiling die ik heb afgenomen onder de vierdejaars in mijn vooronderzoek. Studenten haalden hierin aan dat zij werken met creatieve werkvormen een grote meerwaarde zouden vinden binnen supervisie, wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan. De affiniteit van de supervisor voor het medium was er hier één van. Bij deze vind ik het dus een wijs besluit van José om niet met deze werkvorm aan de slag te gaan, omdat zij geen affiniteit heeft met muziek.

C. Feedback Monica

Op de HAN had ik een boeiend gesprek met Monica. Zij heeft mij in eerste instantie attent gemaakt op een verschil tussen de werkvorm die Barbara Dettmer gebruikt en de uitwerking van Jack Verburgt hiervan. Bij Barbara Dettmer blijft het mysterie nog meer hangen. De therapeut legt in het begin de werkvorm uit en de hoofdpersoon plaatst dan in volstrekte stilte de instrumenten als een familiesculptuur. Pas na de improvisatie worden de rollen benoemd. Dit geeft volgens Monica meer ruimte voor de spelers omdat zij vaak voelen in welke rol zij geduwd worden. Met deze feedback ben ik opnieuw de literatuur ingedoken en heb ik dit stukje toegevoegd in mijn handleiding wanneer ik de werkvorm volgens Jack Verburgt bespreek. Vertrekken vanuit de stilte kan ook een meerwaarde hebben doordat men meer in het medium aan de slag gaat. Voor een supervisiecontext vond ik dit niet noodzakelijk. Zou deze werkvorm binnen een mediumles of binnen een opleidingsonderdeel zelfervaring worden aangeboden, is dit een werkwijze die waardevoller kan zijn omdat deze nog minder sturend is.

Het was ook Monica die mij attent maakte op het gebruik van de muzikale gezinssculptuur binnen het socialisatieverhaal. Zij was trouwens heel enthousiast over mijn product en wou graag het aangepast product en de einddocumentatie van mijn groot PP ontvangen. Zij wil de werkvorm muzikale gezinssculptuur dus uitproberen binnen het aspect van het socialisatieverhaal. Verder gaf zij mij het idee hoe je deze werkvorm kon verbreden, waardoor je minder op het grensgebied met therapie terecht komt. Het leek haar boeiend om deze werkvorm binnen supervisie uit te proberen, maar dan een sculptuur maken met je collega's, cliënten etc. om te kijken hoe jouw rol als therapeut hierin is. Deze verbreding is inderdaad mogelijk en zeer boeiend voor supervisie. Want eigenlijk elk systeem waar je in relatie staat tot iemand anders, kan je belichten met deze werkvorm. Ik veronderstel dat overdracht- en tegenoverdracht- verschijnselen dan nog duidelijk naar boven komen als je als therapeut een sculptuur maakt over jou en je cliënt. Ook praktisch kan dit meer mogelijkheden bieden omdat je supervisiegroepje meestal kleiner is dan het aantal gezinsleden in je eigen gezin. Ook deze feedback is in de conclusie meegenomen van de handleiding.

4. Feedback van de studenten die meegewerkt hebben aan het project

Alle drie de deelgenomen studenten hebben het feedbackformulier ingevuld. Deze kunt u lezen in bijlage 2 van de einddocumentatie.

In het algemeen vonden de studenten het jammer dat er niet meer studenten deelnamen. Dit zorgde voor praktische problemen. Zo kon bijvoorbeeld niet het hele gezin in één keer verklankt worden, want niet alle rollen konden ingevuld worden. Of de student speelde zelf mee in haar eigen rol, waardoor zij het overzicht verloor. Dit zorgde ook voor een probleem bij de invulling. Zo gaven twee van de drie studenten aan dat het jammer was dat er niet meer rollen konden ingevuld worden, zodat het totaalplaatje eigenlijk ontbrak.

Bij het neerplaatsen van het beeld gaven de studenten het belang aan van de keuze van instrumenten. Zo was een studente op zoek naar een viool, maar deze was er niet. Dit zorgde ervoor dat zij dit jammer vond en het beeld minder vond passen, dan dat dit het geval was met een viool erbij. Dit heb ik ook in de handleiding opgenomen, door het belang van de instrumenten en de keuzemogelijkheden in de verf te zetten. Een student gaf aan dat het moeilijk was om zoveel keuzes te moeten maken. Je moet namelijk kiezen welk instrument je iemand geeft, waar je het plaatst, wie je hierop laat spelen, hoe deze persoon moet staan/zitten, etc. Voor studenten die alles heel erg overdenken, wat betekent het nu als ik dit of dat doe?, kan dit belastend overkomen.

De studenten haalden aan dat het opmerkelijk was hoeveel gelijkenissen in het beeld, in de klank en in hun gezin van herkomst zat. Wel gaven ze aan, dat ze een vertaalslag dienden te zoeken om dit te 'vertalen' naar de werkelijkheid. Bij de ene ging dit gemakkelijker dan bij de andere.

Daarbij kwam dat een student het ook moeilijk vond om de regie los te laten. Dit toont het opmerkelijke van deze werkvorm. Iemand die heel erg sturend is, kan verbaal de kant opgaan die hij zelf wil. Bij een muzikale gezinssculptuur kan je de klank niet dwingen een bepaalde kant op te gaan. Je moet het als het ware laten gebeuren. Dit kan voor frustratie zorgen maar kan ook net een eye-opener zijn voor deze studenten. Wat gebeurt het als ik de controle loslaat? Komt het dan nog steeds overeen met mijn ideeën? Of zie ik een nieuwe invalshoek? Kom ik tot nieuwe inzichten?

Een studente gaf ook aan dat het grappig was hoe zij onbewust toch bepaalde patronen had neergezet en daar pas bewust van werd toen het beeld verklankt werd. Hoezeer het klopte, het totaalplaatje en de klank.

Bij de vraag bij welk opleidingsonderdeel de studenten deze werkvorm zouden plaatsen, kwamen verschillende voorstellen. In eerste instantie dachten zij aan supervisie. Zij vinden dat de terugslag naar je gezin van herkomst of nog meer in de werksituatie dan wel nog extra moet gemaakt worden. Het was moeilijk voor hen om dit zelf te doen. Dit heb ik bij de conclusie in de handleiding ook genoteerd. Je kan een sculptuur maken waarin jij als therapeut een instrument hebt en je cliënt waar het moeilijk of net heel goed mee gaat. Dit zorgt voor een dichtere invalshoek naar supervisie toe. Daarbij aaneensluitend vond een student dat het moeilijk was dat er voor haar gevoel niets met haar indrukken werd gedaan. Dat de groepsgenoten werden gehoord, maar dat zij de nabespreking van haar indrukken had gemist. Ik denk dat bij deze werkvorm de studenten het heft in eigen handen moeten nemen en de kans aangrijpen om bepaalde zaken in de verf te zetten en dit na te bespreken. Ik veronderstel dat dit niet voor iedere student evident is. Hierdoor ben ik ervan overtuigd dat je, als therapeut, ervaring moet opdoen met deze werkvorm om net die noden van de student op te pikken en hier verder op in te kunnen gaan.

De studenten gaven vervolgens ook aan dat dit in de methodieklessen voor muziektherapiestudenten ook goed zou passen. Dan gaat het eerder over de kennismaking met de werkvorm op zich en is de verbinding naar de praktijk niet per se noodzakelijk. Elke student kan dan zelf kiezen wat hij of zij eruit zou halen.

De vierdejaarsstudent vond dit ook passen in het opleidingsonderdeel intervisie. Het zou een globaal beeld van jou als therapeut kunnen neerzetten, als een soort synthese van wat je deze opleiding hebt geleerd en hoe je gegroeid bent.

Een student gaf ook nog aan dat de opbouw van de workshop heel aangenaam was. Er werd eerst een muzikaal spel aangeboden waarin de studenten alle instrumenten konden verkennen. Hier werd dus de mogelijkheid geboden om te wennen aan de klank van de instrumenten en het hoorbaar zijn in groep. Daarna werd de werkvorm stap voor stap uitgelegd en uitgewerkt. Dit zorgde bij de feedbackgroep voor diverse reacties. Zo vond de ene supervisor het te sturend qua therapeutische attitude en de andere vond het net duidelijk. Ik veronderstel dat dit bij de studenten net hetzelfde is. De ene student kan er erg bij gebaat zijn om een duidelijke structuur neer te zetten, terwijl een andere student net graag in dit zoekende wil zitten en in de stilte de dingen wil ontdekken. Hiervoor is dit persoonlijke contact zo belangrijk. Hierop kom ik terug in mijn eigen commentaar op de evaluatie.

5. Eigen commentaar op de evaluatie

In eerste instantie heb ik stilgestaan bij de vraag hoe het kwam dat studenten zo massaal afhaakten. Hoe kwam het dat er zo weinig enthousiasme was onder studenten, terwijl ik ervan overtuigd ben dat deze werkvorm werkt?

Ik besepte pas te laat dat voor een onderwerp als dit, er eigenlijk een persoonlijk contact nodig is. Je gezin van herkomst neerzetten, komt zo dicht bij je eigen persoon dat het gemakkelijker is om studenten hiervoor te motiveren indien je deze persoonlijk kent. Een behoeftepeiling over de mail creëert genoeg afstand om persoonlijke vragen op te lossen, maar teveel afstand om je aangesproken te voelen om ermee aan de slag te gaan.

Dit persoonlijke contact heb ik wel gezocht met mijn feedbackgroep. Bij twee van de drie personen van mijn evaluatiegroep ben ik bij hen thuis (meermaals) op de koffie geweest om dit project en product te bespreken. Ik ben ervan overtuigd dat dit persoonlijke contact ervoor gezorgd heeft dat ik zo'n degelijke feedback teruggekregen heb. Feedback vanuit verschillende invalshoeken, waar ik echt iets mee kan.

Verder heb ik na mijn feedbackgesprekken met mijn evaluatiegroep de feedback ook geïmplementeerd, wat ik een grote meerwaarde vind voor mijn product. Het is als het ware aangepast aan de noden van het werkveld, waardoor het voor mij persoonlijk in waarde stijgt. Ik ben dus blij dat ik het tijdsschema heb kunnen aanhouden, zodat ik het naar mijn gevoel volledig heb kunnen afronden.

Procesbeschrijving:

Een reflectieverslag met onder andere mijn verantwoording voor de gemaakte keuzes.

In het vooronderzoek ben ik op zoek gegaan naar een manier om mijn product theoretisch te onderbouwen. Ik wou graag een gefundeerd product maken, dat ook praktisch bruikbaar was. Ik was op het idee gekomen om met de werkvorm muzikale gezinssculpturen te werken voor mijn groot PP naar aanleiding van een workshop op een studiedag van de Nederlandse Vereniging van Muziektherapie. Ik nam contact op met Jack Verburgt en deze wist mij vooruit te helpen met een paar literatuurtips.

Na mij verdiept te hebben in de literatuur rond muzikale gezinssculpturen ben ik Jack dan ook tegengekomen op een ander studiedag van de NVvMT (oktober 2010). Hij wist mij in contact te brengen met Monique Vandormael. Zij is een studente creatieve therapie, muziek uit België, die studeert aan de Arteveldehogeschool in Gent. Ook zij wilde met haar scriptie de weg inslaan van de muzikale gezinssculpturen. Het samen brainstormen met Monique was van onschatbare waarde. Zowel de uitwisseling rond literatuurtips, het onderwerp, stage-ervaring, etc. als de persoonlijke gesprekken tijdens hard labuur, zullen mij bijblijven.

Samen besloten wij in november 2010 om op bezoek te gaan bij Jack Verburgt, zodat we wisten welke kant we wilden opgaan in ons eigen scriptie. Ik had toen nog geen idee of ik een onderzoek wou doen, of een project en een product wou maken. Ik had dan ook nog geen idee over hoe dit alles er dan moest uitzien. Jack Verburgt heeft mijn probleemvraag verder weten uit te diepen en heeft mij op weg geholpen in mijn vooronderzoek. Ik wist namelijk wel dat ik iets met de muzikale gezinssculptuur wou doen, maar wat precies, leek nog een groot vraagteken. Omtrent de muzikale gezinssculptuur is er nog niet veel literatuur geschreven die niet van de hand is van Jack Verburgt, laat staan dat er onderzoeken daaromtrent zijn gepubliceerd.

Jack Verburgt is een aangename man om mee samen te werken. Hij verdiept je probleemvraag zoals jij het wil en laat jou eigenlijk zien waar jij zelf mee aan de slag wilt gaan. Hij peilt naar je interesse omtrent de muzikale gezinssculptuur en zodoende kwam ik ook uit op het opleidingsonderdeel supervisie en de zoektocht naar een combinatie van deze twee. Ik besloot om een project op te zetten en hieraan een product te verbinden.

Monique Vandormael en ik besloten, als een vervolgstap op ons gesprek met Jack, om een tweedaagse vorming te organiseren in Gent omtrent muzikale gezinssculpturen. Dit had twee doelen. Enerzijds wouden wij zelf ervaring opdoen met de werkvorm, om deze zelf te kunnen inzetten. Anderzijds wouden wij die organisatorische vaardigheden, die wij beiden in ons hebben, inzetten om een onderwerp wat wij interessant en belangrijk vinden te delen met anderen. We nodigden Jack Verburgt uit als gastspreker, verstuurden uitnodigingen, zochten een geschikte plaats, zorgden voor lunch en avondmaal, koffie en thee en de tweedaagse vorming kon, na administratieve rompslomp en financieel geregeld, van start gaan begin januari 2011. Dit zorgde voor een verdieping in het onderwerp. Het voelde, zo vlak voor periode C, aan als een duik in het onderwerp, waardoor ik helemaal klaar was om mijn eigen project op te zetten met de studenten.

Doordat de tweedaagse vorming zo vlot verlopen was, peilde ik bij de supervisors op de HUA wie interesse had in mijn project. Ik had 3 supervisors die hier graag aan zouden meewerken en ging dit met de studenten van hen die dit wilden, uitproberen. Jammer genoeg kwamen de regels van de HUA op de proppen... Docenten van de opleiding creatieve therapie op de HUA mogen niet meewerken aan een PO/PP van een student creatieve therapie. Dit stuurde mijn hele planning in de war. Niet alleen bestond mijn adresgroep uit supervisors van de HUA, dit betekende ook dat ik studenten zou moeten motiveren om buiten hun studietijd mee te werken aan mijn project.

Ik bleef echter niet bij de pakken zitten. Ik had namelijk mijn behoeftepeiling de deur uitgedaan onder de vorm van enquêtes. Alle geïnteresseerde studenten werden aangeschreven, met de vraag of zij effectief wilden

meewerken aan mijn project. De vierdejaars haakten al vlug massaal af, zij waren druk in de weer met hun eigen PO/PP. De derdejaars die wilden meewerken verminderden gestaag. In eerste instantie had ik 10 studenten die wilden meewerken. Deze haakten echter één voor één af voor diverse redenen. Zo lukte het voor de ene niet qua tijdsdruk, de andere had net een probleem in zijn/haar gezinssysteem en wou er op dat moment dus niet naar kijken, 2 studenten woonden bij elkaar en wouden dus niet met twee deelnemen aan het project, etc. Het was boeiend geweest om te onderzoeken, in een interview of een gesprek met deze studenten, waarom ze afhaakten. Dit werd via mail verder bevraagd en daarbij kwamen bovenstaande redenen naar voor. Is het omdat deze werkvorm te dicht komt en eigenlijk veel vraagt van de student? Is het omdat zij inderdaad te weinig tijd hadden of dat de werkdruk op dat moment heel hoog lag? Dit verder onderzoeken zou mij echter te ver leiden en wegens tijdsnood heb ik dit dan ook niet gedaan.

Dit alles zorgde er echter wel voor dat ik op het einde slechts 3 studenten over had om deel te nemen aan mijn project. Ik heb dan nog een extra uitnodiging opgesteld in de hoop dat studenten die toevallig die dag op school waren, misschien alsnog wilden aansluiten. Tevergeefs, ook hierop kreeg ik geen feedback van de studenten. Om niet in tijdsnood te raken, besloot ik, in overleg met mijn begeleidende docent, om het project met deze drie studenten aan te vangen. Dit was dus de grootste keuze die ik moest maken. Ik had criteria opgesteld voor mijn project en deze zouden niet behaald worden als ik dit enkel met 3 studenten zou uitvoeren. Mijn product kwam echter niet in gevaar, want ik kon nog steeds mijn handleiding schrijven. Ik kon hier nog steeds een voorbeeld aan toevoegen, al was de keuze van het voorbeeld nu veel beperkter. Mijn begeleidende docent, maakte er mij attent op dat je product eigenlijk niet in de praktijk moet gebracht worden. Ze begreep mijn frustratie, maar zei dat als het product niet in gevaar kwam, ik misschien moest overwegen om het los te laten en zo uit te voeren. Ik denk dat ik dit nog het moeilijkste vond. Ik zag het allemaal heel groots en naar mijn gevoel ging ik dit grootste plan ook behaald hebben, indien een supervisor mocht meewerken.

Het afhaken van de studenten en dus de minimale opkomst, zorgt natuurlijk in mijn handleiding, maar vooral in mijn conclusie voor vraagtekens. Wanneer slechts 10% van de studenten in een opleiding reageert op je behoefteonderzoek en slechts 3 studenten deelnemen aan het project, kan je moeilijk de bevindingen veralgemenen naar de opleiding toe. Toch geloof ik sterk in dit project.

Ik heb ondervonden dat voor een delicaat thema, als je gezin van herkomst, je eigenlijk dat persoonlijk contact nodig hebt. Je moet iemand kennen, je moet het veilig kunnen maken voor die student. Daarom ben ik ervan overtuigd dat dit binnen supervisie een mooi onderdeel zou kunnen zijn. Dit heb ik ook teruggekregen van de studenten en van mijn feedbackgroep. Studenten gaven in de behoeftepeiling al aan dat een veilige context noodzakelijk is. De ene student zou dit dus passend vinden in zijn methodiek- of mediumlessen, de andere student zou dit liever binnen supervisie plaatsen. Dit heb ik ook in mijn conclusie aangegeven. Net zoals elke muzikale gezinssculptuur uniek is, moet je naar het uniek zijn van de student kijken. Je moet als docent zien waar de student nood aan heeft. Als er één opleidingsonderdeel boven uitsteekt om dit te kunnen herkennen als docent, is het wel supervisie.

Mijn gemaakte keuze om het project te laten doorgaan en niet verder te zoeken naar studenten, had ook te maken met mijn tijdsplanning. Ik weet van mezelf dat ik iemand ben die alles graag mooi afrond. Ik wist dus van tevoren dat ik de feedback die ik ging terugkrijgen van mijn evaluatiegroep dus ook wou aanpassen in mijn product. Hiervoor moest ik het product meer dan een maand voor indiendatum klaar hebben. Het prototype was op tijd klaar, de evaluatiegroep had genoeg tijd om dit rustig door te nemen en te laten bezinken, om vervolgens de feedback aan mij terug te geven. Ik had dus ook genoeg tijd, als ik even goed doorwerkte, om mijn product aan de hand van hun feedback aan te passen. Hier ben ik heel tevreden over. Ik heb mijn planning goed opgesteld en ik heb op de juiste momenten belangrijke knopen doorgehakt.

Op het einde van mijn project stuitte ik op een tweede probleem. Pas dan merkte ik dat je jouw product moest voorstellen aan je adresgroep. Zoals reeds beschreven bij de presentatie en evaluatie op pagina 33, ging dit echter niet bij mij, aangezien mijn adresgroep bestond uit supervisoren die op de opleiding creatieve therapie

werkzaam zijn op de HUA. Docenten mogen namelijk niet meewerken aan mijn groot PP. Normaalgezien bestaat je evaluatiegroep ook uit leden van je adresgroep en ook hier stuitte ik dus op hetzelfde probleem. Ik heb dit besproken met mijn begeleidende docent. Zij gaf mij toestemming om enkel mijn product aan de evaluatiegroep te presenteren. Ik diende voor haar wel een supervisor te zoeken die werkzaam was op de HU (niet binnen de opleiding creatieve therapie) om de feedback van iemand uit mijn adresgroep te hebben. Dit alles is gelukt. Ik besloot om de 3 supervisoren die geïnteresseerd waren in mijn project, op het einde van de rit een product te overhandigen.

Mijn product dat nu voor u ligt, is iets waar ik trots op ben. Het is praktisch bruikbaar en er zijn nog aanbevelingen die ter hand genomen kunnen worden. Een tweede versie van het product zou bijvoorbeeld ook een filmfragment kunnen bevatten. Dit werd gemist door mijn evaluatiegroep (zie evaluatie).

Verder zou het fijn zijn als ik dit met een supervisor zou kunnen uitproberen, volgend jaar. De handleiding nog verder uitdiepen op vlak van supervisie. Zelf vind ik deze verbinding nog niet goed genoeg gelegd. Er zijn nog teveel keuzemogelijkheden. Dit is een kracht van mijn product, zo kan elke supervisor die weg inslaan die hem of haar het beste ligt, maar het is ook een zwakheid van mijn product. Je weet als supervisor niet als je de handleiding leest wat het beste zou werken voor de student in supervisie. Een mooi vervolg op dit product zou dus een project zijn, in samenwerking met een supervisie docent, om dit uit te proberen en het product dan te verbeteren.

Dit alles in elkaar steken heeft mij veel bijgebracht, op verschillende domeinen. Enerzijds is er natuurlijk het organisatorische. Een project opzetten, een planning opstellen, deadlines respecteren, etc. Anderzijds is er ook dat therapeutische aspect. Waarin wil ik mij verdiepen als therapeut? Wat zegt dit nu over mij? Want het kan geen toeval zijn dat ik rond het thema gezin van herkomst wil werken. De interesse in het thema overdracht – tegenoverdracht heb ik al sinds het tweede opleidingsjaar. Waarom klikt het met de ene cliënt beter dan met de andere? En waarom zijn sommige cliënten zo moeilijk? Ligt dat aan hen of aan jou?

Verder is het voor mij ook geen verrassing dat ik met een laagdrempelige, maar therapeutische werkvorm aan de slag ga. Ik probeer mijn therapie zo laagdrempelig mogelijk te houden voor cliënten. Zo krijgen zij de kans om ergens, veilig, in te duiken en zichzelf tegen te komen in de mate waarin ze dit zelf kunnen dragen. Het openlaten van deze werkvorm en dus veel verwachten van je cliënten is ook een eigenschap die bij mij past.

Met dit groot PP ben ik meermaals mezelf tegengekomen, ik ben tegen mijn eigen grenzen aangebots en heb deze grenzen op bepaalde vlakken weten te verleggen. Als ik terugkijk op het hele proces dat ik dit jaar aan de hand van dit groot PP heb doorlopen, mag ik terecht trots zijn op dit product. Ik ben er ook van overtuigd, door de praktische kant ervan, dat er wel zeker een meerwaarde aan vastzit en dat mensen, supervisoren en/of studenten, het zullen gebruiken.

Inhoudsopgave: Conclusie en eventuele aanbevelingen

1. Conclusie	p43
2. Eventuele aanbevelingen	p44

1. Conclusie

Ik heb een project opgezet wat niet evident was. Hieruit heb ik een product gemaakt dat bestaat uit een handleiding, een cd en een groot stappenplan. Doordat docenten van de HUA niet mogen meewerken aan een groot PP, was het moeilijk om dit tot een goed einde te brengen. Bepaalde stappen zijn niet gelopen zoals ik het voor ogen had en ik heb mij moeten neerleggen bij het feit dat het project kleiner was, dan ik had gepland. Toch ben ik tevreden met het product dat ik heb neergezet. Vooral omdat ik de feedback van mijn evaluatiegroep heb kunnen implementeren en hun aanbevelingen heb kunnen inpassen in mijn voorlopig product. Dit zorgt ervoor dat ik tevreden ben over de vorm van mijn product omdat ik dit heb kunnen perfectioneren.

Onderstaande conclusie is ook terug te vinden in het slotwoord van de handleiding:

De handleiding is een aanzet om te kijken hoe creatieve werkvormen een plaats kunnen innemen in het supervisieonderwijs om te komen tot zelfreflectie. Ik ben ervan overtuigd dat dit een interessant thema is. Ik heb mij in eerste instantie afgevraagd of deze werkvorm inderdaad wel zo geschikt is om in te zetten tijdens de supervisielessen. Er wordt bij sommige studenten namelijk een leemte ervaren op de Hogeschool Utrecht, Amersfoort als het aankomt op zelfverving.

Maar is het dan de bedoeling dat supervisie dit opvangt? Of moet er binnen een ander opleidingsonderdeel ruimte gecreëerd worden wat meer gericht is op deze zelfverving? Wij kunnen ons ook afvragen of er binnen een bacheloropleiding tot creatief therapeut, geen apart onderdeel voor zelfverving moet komen. Misschien missen studenten voor een deel zelf de ervaring met therapie, waardoor ze proberen deze leemte in het opleidingsonderdeel supervisie in te vullen. Misschien is zelfverving dus belangrijk genoeg om een eigen plek in te nemen tijdens de opleiding tot creatief therapeut?

Er valt veel over te zeggen om deze werkvorm toch binnen supervisie te gebruiken. Afhankelijk van de insteek van de supervisor, kan ook de functie van de muzikale gezinssculptuur worden bepaald.

Zo kan een supervisor die voornamelijk beschouwend werkt, wel degelijk de grens bewaken tussen supervisie en therapie. De muzikale gezinssculptuur kan bijvoorbeeld als verkenning ingezet worden om het socialisatieverhaal van de student in beeld te brengen. Wanneer er dan opmerkelijke zaken opduiken, kan de supervisor alsnog beslissen dat dit een persoonlijk thema is, dat mogelijks doorwerkt in zijn/haar werksituatie en hem/haar verwijzen naar een (school)psycholoog.

Sommige supervisors voelen zich wel comfortabel binnen het werken in het grensgebied tussen supervisie en therapie. Denk bijvoorbeeld aan supervisors die zowel geschoold zijn als therapeut en als supervisor. Net zoals er de mogelijkheid is dat een supervisor affiniteit heeft om te werken met creatieve middelen. Zij zullen deze werkvorm met andere ogen bekijken en er ook andere zaken uithalen.

Maar deze werkvorm kan ook meer supervisorisch worden opgevat om deze binnen supervisie een meerwaarde op zich te laten zijn. Denk bijvoorbeeld aan studenten die een beeld vormen van zichzelf en collega's of cliënten met muziekinstrumenten. Zo kunnen zij hun blik verbreden over hoe zij zelf in dit systeem staan. Nemen zij bijvoorbeeld dezelfde rol op binnen een werksetting als zij thuis zouden doen, of binnen hun vriendenkring? Of gaan zij net andere persoonskenmerken in de verf zetten binnen deze setting? Kunnen zij zich, naargelang de vereisten van de situatie, zich in een andere rol plaatsen?

Het vergt moed om een therapeutisch kader meer ontwikkelingsgericht te bekijken. Het vergt moeite om dit uit te proberen en hierin je eigen weg te zoeken.

Ik hoop dat deze handleiding een aanzet kan zijn om de uitdaging aan te gaan en te zoeken hoe deze werkvorm, of een afgeleide ervan, voor jou als supervisor een meerwaarde kan betekenen.

Dit slotwoord combineert in mijn handleiding van mijn product dus mijn eigen vraagtekens die nog niet ingevuld zijn en de bevindingen die ik ontdekt heb.

Ik heb ontdekt dat deze werkvorm wel degelijk een meerwaarde kan betekenen binnen supervisie. Verder blijft het vraagteken of dit binnen supervisie moet plaatsvinden, of dat er net een nieuw opleidingsonderdeel moet ontstaan met de naam 'zelfervaring'. Hierover leest u meer in de aanbevelingen.

2. Eventuele aanbevelingen

Het is aan te raden om de onopgeloste vraagstukken verder te onderzoeken. Is er inderdaad meer vraag naar 'zelfervaring' binnen de opleiding creatieve therapie op de HUA? Dient dit dan een plaats in te nemen binnen het supervisieonderwijs of moet hiervoor een nieuw opleidingsonderdeel in het leven geroepen worden?

Verder gaven veel studenten aan in de behoeftepeiling dat je met het werken met muziekinstrumenten alleen niet ver genoeg gaat. Daarom hoop ik dat andere studenten deze werkvorm, of een afgeleide ervan in een ander medium, verder willen exploreren. Mijn projectgroep was namelijk te klein om enige resultaten of bevindingen te veralgemenen. Daarvoor daag ik dus andere studenten uit om hier een vervolg op te zoeken. Het zou namelijk bijzonder boeiend zijn dat in elk medium een afgeleide van deze werkvorm kan gevonden worden, die passend is binnen het supervisieonderwijs. Dit zou ook voor de supervisor een meerwaarde zijn, omdat men zo een medium kan kiezen waar hun affiniteit bij ligt, waardoor het supervisieonderwijs een verdieping kent.

Een aanvulling op mijn product kan eruit bestaan om een filmfragment toe te voegen aan de handleiding. Een cd heeft de meerwaarde dat het non-verbale aan de orde komt, maar een dvd zou dit ook visueel in beeld kunnen brengen. Hier ben ik al op ingegaan bij het punt evaluatie (pagina 34).

Een aanvulling op mijn project zou eruit kunnen bestaan om met een supervisor een project op te zetten binnen het opleidingsonderdeel supervisie en de werkvorm verder uit te diepen in verbinding met supervisie. Hoe ervaren studenten dit op grotere schaal? Waar dienen de aanpassingen te gebeuren voor supervisie? Wat mist er bij de nabespreking om de verbinding te kunnen leggen naar je werkveld? Etc.

Inhoudsopgave: Bijlagen

1. Bijlage 1: Behoeftetepeiling afgenomen onder de huidige vierdejaars, derdejaars en tweedejaars. p46
2. Bijlage 2: Evaluatievragenlijst voor de proefgroep. p48
3. Bijlage 3: Schriftelijke toestemming van de huidige leden van de evaluatiegroep. p49
4. Bijlage 4: feedbackformulier voor de evaluatiegroep p51
5. Bijlage 5: Fiattering: oriëntatie, vooronderzoek en plan van aanpak. p53
6. Bijlage 6: Fiattering: uitvoering en einddocumentatie. p58

1. Bijlage 1: Vragenlijst verstuurd naar de vierdejaars³.

Behoeftetepeiling in het kader van groot PP

Muzikale gezinssculpturen, een vorm van zelfreflectie?

Deze vragenlijst neemt ongeveer 10 minuten in beslag. Het gaat over de supervisielessen die je in het derde jaar hebt doorlopen. Deze vragenlijst peilt de behoefte van het gebruik van creatieve werkvormen, en met name de muzikale gezinssculptuur, in een supervisiecontext.

Binnen supervisie wordt gevraagd om ons eigen functioneren te bekijken en hierop te reflecteren. Dit leren we niet alleen binnen onze opleiding, maar het is ook noodzakelijk in het werkveld.

Binnen het werkveld proberen we met onze creatieve technieken de grenzen van gewone gesprekstechnieken te overstijgen. Binnen een supervisiecontext moeten we dus erkennen dat deze verbale grenzen er ook zijn.

Mijn groot PraktijkProject richt zich op de werkvorm muzikale gezinssculpturen. Hierbij wordt een beeld gemaakt van het gezin van herkomst, dat overeenkomt met het innerlijke beeld dat jij hiervan hebt. Het beeld wordt neergezet met muziekinstrumenten die de verschillende personen symboliseren en vervolgens tot klinken wordt gebracht.

Het innerlijke beeld dat je hebt van je gezin van herkomst heeft onbewust invloed op je doen en laten in je dagelijkse leven en dus ook op je 'zijn' als therapeut.

Het is een werkvorm die in eerste instantie misschien onveilig lijkt, maar omdat er juist in het non-verbale gewerkt wordt, wordt die nodige veiligheid gecreëerd om over een moeilijk thema te 'spreken', namelijk je gezin van herkomst en in welke mate dit jou als therapeut gevormd heeft.

Non-verbaal worden zo een aantal verhoudingen naar voren gebracht die hun effect hebben op de overdracht die we ervaren in het therapeutisch werken met anderen. Met deze werkvorm tasten we als het ware de verbale grenzen van een supervisiecontext af.

Persoonlijk vind ik een non-verbale werkvorm voor zelfreflectie een meerwaarde. Deze vragenlijst peilt, in welke mate jullie als medestudenten dit idee delen en in welke mate studenten bereid zouden zijn om een gezinssculptuur neer te zetten.

Dit is een anonieme vragenlijst, er wordt wel gevraagd om je medium en je studiejaar in te vullen. Dit om een beter zicht te krijgen op de vraag naar creatieve werkvormen binnen supervisie.

Je mag elke vraag zo uitgebreid beantwoorden als je zelf wenst. Je kan de vragen beantwoorden in dit document en terugsturen naar nele.vandenbergh@student.hu.nl

Alvast bedankt!

Vriendelijke groeten,

Nele Van den Berghe

4^e jaar - Opleiding CT – muziek

1. Persoonlijke informatie

(Gelieve te markeren wat past)

- a. In welk opleidingsjaar zit je nu? 1 – 2 – 3 – 4

³ Deze vragenlijst werd als basis genomen en dan aangepast voor de derdejaars: zo werd er gevraagd of zij zelf zouden deelnemen aan het project.

2. Vragenlijst

Vragen omtrent supervisie.

1. Vind je dat je zicht moet hebben op je eigen functioneren (je eigen kwaliteiten en je valkuilen) om als creatief therapeut aan de slag te gaan?
2. Vond je het moeilijk om tot persoonlijke leerthema's te komen aan de hand van werkinbrengen binnen supervisie?

Vragen omtrent de inzet van creatieve werkvormen binnen supervisie.

3. Vind je dat creatieve werkvormen een meerwaarde zouden zijn binnen supervisie?
4. Zijn jullie binnen supervisie in het derde opleidingsjaar met creatieve werkvormen aan de slag gegaan? En zo ja, met welk medium?
5. Indien ja op vraag 4: Vond je het gemakkelijker om tot persoonlijke leerthema's te komen aan de hand van deze creatieve werkvormen?
6. Welke creatieve werkvorm (welk medium) zou je sterkte zijn?
7. Zou je het interessant vinden om ook met andere creatieve werkvormen (naast jouw sterkte) aan de slag te gaan?

Vragen specifiek rond het werken met muzikale gezinssculpturen.

8. Vind je dat supervisie de kans moet bieden om op een non-verbale manier naar je gezin van herkomst te kijken?
9. Zou je zelf willen werken rond je gezin van herkomst binnen een supervisiecontext aan de hand van een creatieve werkvorm?
10. Indien ja, zou je dit met een muzikale gezinssculptuur willen proberen?
11. Indien nee op vraag 9, is er een ander opleidingsonderdeel waarbinnen je dit wel zou willen?

Andere vragen of opmerkingen kan je hier kwijt:

Bedankt!

2. Bijlage 2: Evaluatievragenlijst voor de proefgroep.

De eerste drie vragen worden de eerste week na het neerzetten van de sculptuur. De laatste drie vragen, peilen naar een verandering en kunnen ingevuld worden een paar weken na het neerzetten van de sculptuur. De student is hier vrij in.

“Laten we klinken!”

Werken met muzikale gezinssculpturen om te komen tot zelfreflectie?

Onderstaande vragen zijn vrij vaag, zodat jullie alles kunnen neerschrijven wat in jullie opkomt of wat volgens jullie erbij past.

1. Uit welke personen bestaat jouw gezin van herkomst? (vader, moeder, broer, zus, ...)

2. Wat vond je van het beeld?

3. Wat vond je van de klank?

1. Kon je jezelf herkennen in het beeld, in de klank, ... ?

2. Kan je bepaalde zaken, wat je opviel, ... uit deze werkvorm meenemen naar je stageplaats of in je werksituatie?

3. In welk(e) opleidingsvak(ken) zou deze werkvorm thuishoren volgens jou?

Bedankt!

Nele

3. Bijlage 3: Schriftelijke toestemming van de evaluatiegroep.

De schriftelijke toestemming van Jack Verburgt via e-mail:

(Dit antwoord kwam tot stand na een hele e-mailconversatie, wegens het korte antwoord van Jack, is ook mijn oorspronkelijke e-mail toegevoegd).

Mijn oorspronkelijke e-mail

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: Nele Van den Berghe <mailto:vdbnele@gmail.com>

Verzonden: ma 3-1-2011 10:51

Aan: Jack Verburgt

Onderwerp: RE: scriptie rond muzikale gezinssculpturen

Beste Jack,

Allereerst een gelukkig nieuwjaar!

Op het einde van je scriptie moet je dit laten inlezen door een team van externe experts. Aangezien niemand beter dan u de inhoud kan beoordelen, zou ik u willen vragen of u wil deel uitmaken van mijn evaluatiegroep. Ik weet niet of dit oordeel nog geldig is, als mijn team van experts geholpen hebben met het vormgeven van mijn scriptie.

Ik bedank u dus voor uw aanbod, maar ga er pas later (op het einde) op ingaan.

Alvast bedankt,
en tot volgende week,

Vriendelijke groeten,
Nele Van den Berghe

Het antwoord van Jack Verburgt:

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: Jack Verburgt <mailto:j.verburgt@degelderseroos.nl>

Verzonden: di 14-1-2011 9:46

Aan: Jack Verburgt

Onderwerp: RE: scriptie rond muzikale gezinssculpturen

Is goed Nele. Door allerlei omstandigheden krijg ik deze mail nu pas onder ogen.

Groetjes, Jack

De schriftelijke toestemming van Monica Wagner via e-mail:

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: Wagner Monica [<mailto:Monica.Wagner@han.nl>]

Verzonden: di 8-2-2011 22:32

Aan: Nele Van den Berghe

Onderwerp: RE: praktijkproject: muzikale gezinssculpturen

Hallo Nele,

Het lijkt me heel interessant en leuk om dit project te evalueren.

Ik ben wel momenteel erg druk en heb weinig tijd, maar misschien kun je mij in een telefoongesprek het een en ander nader toelichten.

Mijn nummer is: ... *(wegens privacy redenen heb ik Monica haar nummer uit deze mail weggelaten).*

Met vriendelijke groeten,

Monica

4. Bijlage 4: feedbackformulier evaluatiegroep.

De muzikale gezinssculptuur, een vorm van zelfreflectie?

Dit feedbackformulier is opgesteld aan de hand van de vooropgestelde criteria voor het product. Er is een scorevak voorzien van 1 tot 5, waarbij 1 betekent: ik ben helemaal niet akkoord, 2: ik ben niet akkoord, 3: neutraal, 4: ik ben akkoord en 5: ik ben volledig akkoord.

U bent zo vrij om zo uitgebreid als u zelf wil uw antwoorden te beargumenteren. Verder is er nog ruimte voorzien voor opmerkingen die u nog verder kwijt wil.

Alvast bedankt voor de moeite.

Vriendelijke groeten,

Nele Van den Berghe

Het product:

1. De map ziet er aantrekkelijk uit.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

2. De map bevat de vooropgestelde inhoud, namelijk een stappenplan, een boekje en een cd.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

3. Het boekje nodigt uit.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

4. Het boekje bevat de vooropgestelde inhoud, namelijk een theoretische achtergrond, enkele aandachtspunten en een voorbeeld.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

5. De luisterfragmenten op de cd zijn duidelijk verstaanbaar.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

Zie ommezijde

De inhoud van het product:

1. De theoretische achtergrond in het boekje wordt duidelijk, maar professioneel, weergegeven.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

.....

2. Het uitgebreide stappenplan aan de hand van een voorbeeld is een meerwaarde voor dit product.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

.....

3. Het uitgeschreven voorbeeld in het boekje en de luisterfragmenten op de cd verduidelijken het stappenplan in de praktijk.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

.....

4. Zou je aan de hand van de inhoud van dit product met deze werkvorm aan de slag kunnen of willen gaan als supervisor?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

.....

.....

Wat ontbreekt er volgens u nog aan het product?

.....

.....

Verdere bemerkingen:

.....

.....

.....

.....

5. Bijlage 5: fiatteringformulier oriëntatie, vooronderzoek en plan van aanpak.

<i>Fiatteringformulier Oriëntatie en Vooronderzoek en Plan van aanpak</i> Praktijkproject Fase I A en I B 2010 /2011	
Naam Student	Nele Van den Berghe
Studentnummer	1560491
Onderwerp Praktijkproject	Muzikale gezinssculpturen, een vorm van zelfreflectie?
Naam consulent	Bettina Hermelink
Datum Fiattering	
Fiat consulentdocent	JA/NEE
Handtekening consulentdocent	

Oriëntatie en Vooronderzoek**Praktijkproject Fase I A 2010 /2011**

Er is een relevante verkenning gedaan van bestaande vergelijkbare producten	JA/NEE
Er is een relevante literatuur en bronnenstudie gedaan ten aanzien van doelgroep en de relatie tot het product	JA/NEE
Er is een relevante verkenning gedaan naar de behoefte aan het product in de praktijk	JA/NEE
De gekozen deskundigen zijn bekwaam ten aanzien van de relatie tussen product en context	JA/NEE
De resultaten zijn helder beschreven en sturend voor de productontwikkeling	JA/NEE
De literatuur/bronnenlijst is toegevoegd en conform de richtlijnen	JA /NEE
Commentaar	
Handtekening consulenddocent	

<i>Fiattingcriteria Plan van aanpak</i>	
Criteria voor de onderwerp, productbeschrijving en resultaten	
Onderwerp en probleemanalyse zijn in duidelijke bewoordingen geformuleerd	JA / NEE
Er wordt verwezen naar een complete en realistische productbeschrijving	JA / NEE
De resultaatbeschrijving is uitgewerkt d.m.v. een aantal concrete kwaliteitscriteria	JA / NEE
Er wordt een eigen invalshoek naar voren gebracht	JA / NEE
Er wordt een passende argumentatie gegeven voor de gemaakte keuzen	JA / NEE
Criteria voor de inhoud van het praktijkproject:	
Het praktijkproject bestaat uit een synthese van delen uit de drie segmenten uit het opleidingsprofiel: behandelen van cliënten, werken in en vanuit een werkomgeving, werken aan professionaliteit en professionalisering.	JA / NEE
De relevantie vanuit beroepsmatig / maatschappelijk perspectief is duidelijk aangegeven. Het project bewerkt een herkenbaar aspect met betrekking tot het beroep / de competenties van creatief therapeut.	JA / NEE
Het praktijkproject is ontwikkelingsgericht. De student bewerkt de vraagstelling op een manier die zowel voor de student als voor het werk een nieuwe stap betekent.	JA / NEE
De verkenning van het onderwerp is zichtbaar aanwezig; d.w.z. dat nagegaan en vermeld is wat al eerder over dit onderwerp werd beschreven of anderszins uitgewerkt.	JA / NEE
De documentatie van het onderwerp voor het praktijkproject is uitgewerkt door bronvermelding.	JA / NEE
Criteria voor de doelgroep, adresgroep en evaluatiegroep:	
De doelgroep voor het project is duidelijk onderzocht, omschreven en relevant voor het beroep van creatief therapeut.	JA / NEE
De beoogde evaluatiegroep voor het project is ter zake kundig	JA / NEE
Het veld van belanghebbenden is bekend en in kaart gebracht	JA / NEE
Er is een duidelijk omschreven en adequaat samengestelde adresgroep waarop de presentatie zich richt.	JA / NEE
De communicatievorm van de presentatie is afgestemd op deze adresgroep	JA / NEE

en heldere verantwoording is daarvoor aanwezig.	
Criteria voor Planmatigheid van uitvoering evaluatie en beoordeling	
Er is een duidelijk en volledig tijdschema opgesteld met fase-indeling, herkenbare mijlpalen en eindpunt; er is een realistische inschatting gemaakt van in te vullen studie-uren.	JA / NEE
Er is een lijst van beoogde doelen voor het project benoemd waarop een beoordeling betrekking kan hebben.	JA / NEE
Er is een lijst benoemd van concrete uit te voeren acties of inspanningen.	JA / NEE
Er is een zinvolle opzet voor de evaluatieprocedure bedacht in dialoog met de evaluatiegroep en deze is uitvoerbaar. Met de leden van de evaluatiegroep is een planning gemaakt; d.w.z. er zijn duidelijke afspraken gemaakt en deze zijn schriftelijk vastgelegd.	JA / NEE
Er zijn concrete voorstellen aanwezig over de wijze waarop het einddocument gestalte krijgt en aan de beoordelaar zal worden voorgelegd.	JA / NEE
Commentaar	
Handtekening consulendocent	

6. Bijlage 6: fiatteringformulier: uitvoering en einddocumentatie.

Beoordelingsformulier Uitvoering en Einddocumentatie Praktijkproject Fase II A en I B 2010 – 2011	
Naam Student	Nele Van den Berghe
Studentnummer	1560491
Onderwerp/titel Praktijkproject	Muzikale gezinssculpturen, een vorm van zelfreflectie?
Naam beoordelaar	Jaap Driest
Datum beoordeling	
Aantal studiepunten	15
Eindcijfer	
Handtekening beoordelaar	

Checklist: documentatie totale praktijkproject. Pas beoordeling als aan de volgende zaken is voldaan	
Een kopie van de eigenlijke eindproduct ¹	Ja / Nee
Beschreven en becommentarieerd verslag van presentatie en evaluatie	Ja / Nee
Kopieën van spelmateriaal, evaluatieformulieren, documenten, enz.	Ja / Nee
Een uitvoerig procesverslag van alle bevindingen, gemaakte keuzen enz. (datgene waarvan de presentatie een 'uittreksel' is.)	Ja / Nee
Het vooronderzoek en het plan van aanpak zijn opgenomen in de einddocumentatie	Ja / Nee
Eerdere onderdelen gefiatteerd (oriëntatie/vooronderzoek en plan van aanpak)	Ja / Nee
Alles is compleet, gebundeld, geordend en goed verzorgd aangeleverd.	Ja / Nee
Het Nederlands is van voldoende niveau.	Ja / Nee

¹ Afhankelijk van de presentatievorm kan overleg vooraf hierover noodzakelijk zijn.

Criteria voor de beoordeling totale uitvoering van het praktijkproject:	
BENADERING ONDERWERP	Kwalificatie ¹
Kwaliteit van de productbeschrijving en projectdoelen	G / V / O / nv
Duidelijkheid van product- en resultaatbeschrijving	G / V / O / nv
Ruimte voor toelichting	
UITWERKING PRODUCTBESCHRIJVING	Kwalificatie
Relevantie van product in relatie tot beoogde doelen	G / V / O
Onderbouwing (argumentatie, gebruik bronnen)	G / V / O
Conclusie (bevindingen)	G / V / O
Ruimte voor toelichting	
EFFECTUERING PLAN VAN AANPAK	Kwalificatie
Doelgerichtheid	G / V / O / nv
Zorgvuldigheid	G / V / O / nv
Flexibiliteit	G / V / O / nv
Ruimte voor toelichting	
PROJECTBESCHRIJVING	Kwalificatie
Leesbaarheid	G / V / O
Lay-out	G / V / O
Duidelijkheid over welke zaken een grote –leerzame- rol hebben gespeeld	G / V / O / nv
Kwaliteit van de verwerking van de evaluatiegegevens	G / V / O / nv
Ruimte voor toelichting	

¹ De tussenkwalificaties zijn G = goed; V = voldoende; O = onvoldoende; nv = niet voorkomend, niet beschreven

PRESENTATIE EN EVALUATIE	Kwalificatie
Geschiktheid van presentatievorm van het project	G / V / O / nv
Legitimering van de gekozen adresgroep	G / V / O / nv
Adequaatheid van de gevolgde evaluatieprocedure	G / V / O / nv
Ter zake kundigheid van de evaluatiegroep	G / V / O / nv
Gebleken relevantie van het onderwerp voor de creatieve therapie	G / V / O / nv
Kwaliteit van de presentatievorm en –inhoud volgens de evaluatiegroep	G / V / O / nv
Ruimte voor toelichting	
	CIJFER
Eindoordeel totale uitvoering praktijkproject²	
Ruimte voor toelichting eindoordeel	

² Indien in een rubriek meer dan twee 'onvoldoende' of een 'niet voorkomend', dan is het totale specialisatieproject zonder mee onvoldoende.